

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

SOCIÁLNÍ PRÁCE Z POHLEDU MUŽŮ A ŽEN

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Denisa Kolínová

Studijní obor: Etika v sociální práci, prezenční studium

Ročník: 2.

2017

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. března 2017

Denisa Kolínová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a především za osobní a lidský přístup. Děkuji též konzultantce Mgr. Aleně Nohavové, Ph.D.

Obsah

Úvod.....	6
1 Definice sociální práce	8
1.1 Definování vybraných pojmů.....	9
2 Gender.....	13
2.1 Pojem gender.....	13
2.2 Genderové role.....	13
2.3 Genderové stereotypy.....	14
2.4 Genderová rovnost.....	17
2.5 Gender v sociální práci.....	18
3 Metodika.....	23
4 Jednotlivé kapitoly Encyklopedie sociální práce.....	25
4.1 Kapitola s názvem Teorie a přístupy.....	25
4.2 Kapitola s názvem Klíčové pojmy.....	29
4.3 Kapitola Trendy veřejné politiky.....	31
4.4 Kapitola s názvem Metody a techniky.....	33
4.5 Kapitola s názvem Ohrožené skupiny/náročné situace.....	35
4.6 Kapitola s názvem Služby a programy.....	38
4.7 Kapitola s názvem Profese.....	41
5 Shrnutí jednotlivých pojmů	44
5.1 Lidská práva	44
5.1.1 Lidská práva z pohledu gender	45

5.2 Sociální fungování	48
5.2.1 Sociální fungování z pohledu gender	49
5.3 Zmocňování	51
5.3.1 Zmocňování z pohledu gender	52
5.4 Spravedlnost.....	54
5.4.1 Spravedlnost z pohledu gender	55
5.5 Blaho	57
5.5.1 Blaho z pohledu gender	58
5.6 Solidarita	59
5.6.1 Solidarita z pohledu gender	60
5.7 Prostředí	62
5.7.1 Prostředí z pohledu gender	64
5.8 Potřeba	66
5.8.1 Potřeba z pohledu gender	67
6 Diskuze nad pohledy žen a mužů na sociální práci.....	72
7 Závěr.....	80
Seznam použitých zdrojů.....	82
Abstrakt	91
Abstract.....	92

Úvod

Ženy a muži. Muži a ženy. Ženy pečují, muži vedou. Takový je klasický pohled na postavení muže a ženy v české společnosti.¹ Je tento stereotyp i součástí sociální práce? Ve své práci bych toto chtěla potvrdit či vyvrátit a poukázat tak na mužské a ženské smýšlení o sociální práci. Toto bylo hlavním důvodem, proč jsem si téma Sociální práce z pohledu mužů a žen vybrala pro svou diplomovou práci. Ve své práci budu hledat a analyzovat nejrozšířenější české genderové stereotypy zasazené v sociální práci.

Sociální práce, která je v aktuálním odborném diskurzu charakterizována jako disciplína s nejistou či neurčitou identitou², má několik úrovní, zároveň se jedná o odbornou i akademickou disciplínu. Pro její vývoj je důležité vzdělávání sociálních pracovníků a jejich profesní identita.³ S tím je propojené vydání knihy Encyklopedie sociální práce, která je využívána ve vzdělávání tak zároveň je i velmi propojená s praxí sociální práce. Tato publikace není monografií, jsou zde statě psané muži i ženami, kteří patří k předním odborníkům na sociální práci v České republice. A proto jsem si tuto knihu zvolila na analýzu genderových stereotypů.

V první části práce se proto zaměřím na definování sociální práce, kde použiji vícero definic k lepšímu teoretickému podložení následných vybraných pojmů, které použiji při analýze Encyklopedie sociální práce. Jelikož bude práce posuzovat pohled mužů a žen na sociální práci zaměří se jedna kapitola na problematiku genderu obecně i genderu v sociální práci.

Další část bude zaměřena na studium a porovnávání článků v knize Encyklopedie sociální práce. Práce se zde pokusí porovnat články psané ženami a muži. Na základě výzkumné metody axiální kódování, si určím dle definic sociální práce základní pojmy,

¹ Srov. RYDVALOVÁ, Renata a Blanka JUNOVÁ. *Jak sladit práci a rodinu: --a nezapomenout na sebe*, s. 17.

Srov. MPSV. 2016. *Ženy pečovatelky, muži živitelé. V rovnosti pohlaví Česko zaostává za Ghanou i Ruskem (ČT24.cz)*. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/25588>

Srov. Jiné právo. 2013. *Muž živitel a žena pečovatelka jako přirozené zřízení či racionální a svobodná volba?* Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2013/04/muz-zivitel-zena-pecovatelka-jako.html>

Srov. Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z. s. *LGBT+ lidé NEVIDITELNÉ menšiny*, s. 2.

² Srov. ELIČHOVÁ, M. a kol. *Sociální práce v ČR*.

³ Srov. HAVLÍČKOVÁ, M. *Systémová podpora profesionálního výkonu sociální práce*. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/19188/Havlickova.pdf>

které jsou pro sociální práci klíčové a často se opakují v různých definicích. Po přečtení všech vybraných kapitol provedu dvojí shrnutí. Prvním shrnutím bude poukázáno, jak jsou pojmy vnímány v knize bez náhledu problematiky gender. To bude uděláno tak, že se spolu spojí stejné pojmy ze všech kapitol, z čehož vznikne celkový přehled o působení jednotlivých pojmů v knize. Druhé shrnutí již bude rozděleno na pohled muže a ženy a bude sledováno optikou genderu, kterým bude podloženo.

Cílem práce je analyzovat genderové stereotypy v sociální práci na příkladu Encyklopedie sociální práce. Zjištěné informace zasadím do kontextu sociální práce a problematiky gender.

1 Definice sociální práce

V této kapitole vypisují základní definice sociální práce, pro identifikování „stavebních kamenů“ oboru sociální práce, ze kterých byly vybrány pojmy pro analýzu textu. Pojmy byly vybrány díky jejich opakování se. Definice od Mezinárodní federace sociálních pracovníků byly vybrány z toho důvodu, že jejich platnost se týkala a týká i České republiky, cílem bylo poukázat na to, že tyto pojmy jsou mezinárodní, tudíž se jimi řídí i jiné státy. Tři definice byly od Mezinárodní federace sociálních pracovníků vybrány proto, aby bylo poukázáno na vývoj definice sociální práce a na to, jak se v ní mění pojmy. Definice od Navrátila, jakožto jednoho z významných autorů na poli české sociální práce i mnoha kapitol Encyklopedie sociální práce, byla vybrána pro zastoupení definice z České republiky. Vybrané pojmy jsou zvýrazněné.

Definice IFSW z roku 2014: „*Sociální práce je na praxi založená profese a akademická disciplína, která podporuje sociální změnu, rozvoj, sociální **solidaritu, zmocňování** a svobodu obyvatel. Principy sociální **spravedlnosti, lidských práv, kolektivní zodpovědnosti a respektu k rozmanitosti** jsou pro sociální práci stěžejní. Je podpořena teoriemi sociální práce, sociálních věd, humanitních znalostí, sociální práce zapojuje lidi do řešení životních problémů a zlepšení **blaha**.*“⁴

Definice IFSW z roku 2004: „*Profese sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích a také **zmocnění** a osvobození lidí v zájmu zvýšení **blaha**. Sociální práce zasahuje v oblastech, kde dochází k interakci lidí a jejich **prostředí**, a využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů. Základem sociální práce jsou **principy lidských práv a sociální spravedlnosti**.*“⁵

Definice IFSW z roku 1988: „*Činnost, která předchází nebo upravuje problémy jednotlivců, skupin a komunit, vznikající z konfliktů **potřeb** jedinců a společenských institucí. Jejím záměrem je zlepšit kvalitu života všech lidí. To naznačuje, že sociální práce by neměla jen odpovídat na rychlé sociální změny a nové kvality sociálních*

⁴ IFSW. *Global Definition of Social Work*. 2017 Dostupné z: <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>

⁵ Společnost sociálních pracovníků České republiky. *Mezinárodní etický kodex sociální práce*. Dostupné na z: <http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf>.

potřeb a vztahů tím, že se jim přizpůsobí praxe sociálních pracovníků, nýbrž by měla sama ovlivňovat uskutečňování vhodných sociálních změn“.⁶

Definice dle Navrátila: *„Cílem sociální práce je podpora **sociálního fungování** klienta v situaci, kde je taková **potřeba** buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena...“⁷*

Na samém začátku čtení Encyklopedie sociální práce jsem v úvodu narazila na několik pojmů, které byly brány za základní, byly dokonce napsané a zvýrazněné v textu kurzívou. Patří mezi ně mimo jiné – solidarita, lidská práva, sociální spravedlnost, sociální fungování.

1.1 Definování vybraných pojmů

Zde budu definovat vybrané zvýrazněné pojmy z výše uvedených definic sociální práce. Pro definování pojmů byla vybrána kniha Slovník sociální práce od Oldřicha Matouška. Důvody pro vybrání této knihy byly hned dva. Jedním z nich je, že je autor stejný jako u Encyklopedie sociální práce, kterou analyzuji, tedy Oldřich Matoušek. Druhým důvodem je to, že Slovník sociální práce je česká kniha, tudíž mluví o výše vybraných pojmech jako o českých, tím je myšleno tak, jak je chápe česká sociální práce. Samozřejmě by bylo možné použít pro definování pojmů knih více, avšak zde by hrozilo, že každý autor by mohl každý pojem vnímat trochu jinak, což by ztěžovalo analýzu pojmu v textech.

Sociální spravedlnost je definována jako: *„Spravedlnost týkající se podmínek postavení člověka ve společnosti. Sociální spravedlnost je jedním z cílů sociální politiky, v jehož vymezení nemůže být mezi politickými aktéry úplná shoda. Liberální stanovisko vidí sociální spravedlnost v tom, že občané mají stejnou možnost se společensky uplatnit a je jim garantováno, že mohou užívat statky, jichž legálním způsobem nabyli. Sociálně demokratické strany tradičně usilovaly o zmírnění nerovnosti, zejména daněmi, jež měly*

⁶ NOVOTNÁ, Věra a Věra SCHIMMERLINGOVÁ. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. s. 15.

⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. s. 184

*progresivně růst s příjmy... Společenský konsenzus je mezi politickými aktéry dosažitelný, jen pokud jde o rovnost příležitostí... „*⁸

Solidarita je definována jako: „*Svornost jako charakteristika různých skupin a pospolitostí. Pojítka mezi lidmi mají aspekty racionální – společné zájmy, i aspekty emocionální – soucit... Společenskou solidaritou se udržuje sdílené náboženství, sdílená minulost, sdílené rituály a zvyklosti, sílený jazyk a komunikace v něm, sdílený geografický prostor a životní prostředí, propojené individuální a korporativní zájmy, sdílený soubor představ o tom, co je „naše“ a co je „cizí“, potřeba obrany proti vnějšímu ohrožení... „*⁹

Sociální fungování je definováno jako: „*Kvalita společenských vazeb jednotlivce, obvykle posuzovaná podle několika kritérií – např. podle kvality vztahů k lidem, využití vlastního potenciálu, plnění požadavků společenského prostředí. Pojem sociální fungování reflektuje jednak schopnost klienta odpovídat na nároky prostředí, jednak samy nároky prostředí. Problémy v sociálním fungování mohou být důvodem pro to, aby se klient spojil se sociálním pracovníkem a společně se je pokoušeli řešit... „*¹⁰

Zmocňování je definováno jako: „*Cíl některých postupů sociální práce spočívající ve zvýšení klientovy či skupinové schopnosti prosazovat vlastní oprávněné zájmy, resp. vymanit se z podřízeného, utlačeného postavení. Termín se používá ve dvou překrývajících se významech. Jednak v perspektivě psychologizující, kde se jím míní posilování sebevědomí, posilování schopnosti vyjednávat, asertivně prosazovat osobní či úzce skupinové zájmy. Jednak v perspektivě sociální, kde jde o prosazování zájmů velkých skupin (např. žen nebo homosexuálně orientovaných lidí) koordinovanými kolektivními akcemi. „*¹¹

Prostředí je definováno jako: „*Člověk uspokojuje svoje potřeby v různých sociálních systémech (rodina, škola, vrstevnické skupiny, zaměstnání, zájmové skupiny, náboženská společenství atd.). Tyto skupiny však na něj mají také specifické požadavky,*

⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce* s. 203, 204.

⁹ Tamtéž . 207 a 208.

¹⁰ Tamtéž s. 196.

¹¹ Tamtéž s. 114.

jimž musí vyhovět, chce-li do nich patřit a čerpat pocit hodnoty z příslušnosti k nim...“

12

Blaho je definováno jako: „ ... sociální blaho nebo sociální prosperita. V soudobých západních státech je to ideál sociálního státu, k němuž má podle některých teoretiků a politiků směřovat politika státu i činnosti státních subjektů. Všechny tyto subjekty by měly v největší možné míře podporovat uspokojování potřeb občanů, pokud pro ně jiné společenské instituce (jako rodina, sousedé, zaměstnavatel, právo nebo tržní ekonomika) nepředstavují dostatečnou podporu...“¹³

Pojem potřeba je definován jako: „Motiv k jednání. Neuspokojená potřeba vede k deprivaci, ke strádání. Většina psychologických typologií lidských potřeb je dělí na okruh vztahující se k tělesné pohodě, k psychické rovnováze a bezpečí, okruh souvisící se vztahy k blízkým lidem (patřit k někomu, milovat někoho, být milován), okruh vztahující se ke společenskému uplatnění a okruh spirituálních potřeb (rozumět sobě, lidem, světu, chápat smysl života). V kontextu sociální práce může být potřeba konstrukt popisující něco, co pociťuje klient nebo definuje expert, resp. agentura nebo stát...“¹⁴

Lidská práva jsou definována jako: “Myšlenku lidských práv založenou na koncepci přirozeného práva formuloval jako první J. Locke v 17. století, a to jako právo všech lidí na svobodu, život a majetek. Podle něj je významným úkolem státu garantování lidských práv, jež mají mít přednost před zájmy vlády. Sféra lidských práv byla později rozšířena na právo volit, právo na mzdu za práci, právo pracovat v přijatelných podmínkách, právo na svobodnou volbu náboženství, na vyjadřování vlastního názoru a na další práva. V roce 1948 přijala OSN Všeobecnou deklaraci lidských práv, čímž započala éra mezinárodního zájmu o formulaci standardů lidských práv a monitorování toho, jak jsou v jednotlivých státech lidská práva dodržována... V právním systému ČR jsou lidská práva obsažena v Listině základních práv a svobod, která je součástí Ústavy (z. 1/1993). Jsou to: právo na život, na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, na lidskou důstojnost, zachování cti a pověsti, na nedotknutelnost obydlí, na svobodu pohybu a pobytu, na vlastnění majetku, na svobodu myšlení, svědomí a náboženského

¹² MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce* s. 149.

¹³ Tamtéž. s. 193.

¹⁴ Tamtéž s. 147,148.

vyznání, zákaz podrobování lidí nuceným pracím, právo na svobodu projevu, na informace, na shromažďování, na podíl na veřejné správě.“¹⁵

¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce s. 95.

2 Gender

Vzhledem k tomu že práce pojednává o pohledu žen a mužů na sociální práci je důležité věnovat se v této kapitole pojmu gender, genderové stereotypy nebo gender v sociální práci.

2.1 Pojem gender

Pojem gender ukazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži, zabývá se takovými rozdíly a vztahy, které jsou získané a velice se liší mezi jednotlivými kulturami. Tyto rozdíly a vztahy získáváme prostřednictvím socializačního procesu. Na rovnost mužů a žen mají vliv takové faktory, které se mohou v čase měnit a být odlišné v rámci různých kultur. Mezi tyto faktory patří např. věk, etnikum, společenská třída, víra, rasa nebo politické, ekonomické či geografické prostředí. Nejen tyto faktory ovlivňují rozdělení činností nebo úkolů na ženské a mužské, tedy tzv. genderové role.¹⁶ Velká část rozdílů tedy není determinována biologicky, nýbrž se na jejich vzniku podílí kultura a historie, kdy docházelo k řadě odlišnostem v představách o tom, jací jsou muži a jaké ženy. Jako příklad lze uvést, že v naší kultuře je zvyklé, že šaty a sukně nosí ženy, kdežto v Indii je nosí i muži. Nebo u nás typický stereotyp, že žena má být slabá a mírumilovná tak úplně neplatí například u izraelských žen, od kterých se očekává účast ve válce.¹⁷ Tyto rozdíly mnozí lidé vnímají jako cosi daného nebo dokonce přirozeného a tedy neměnného, ve skutečnosti jde pouze o lidský výtvar konstrukce. Jde o sociální konstrukt.¹⁸

2.2 Genderové role

Genderovým rolím jsme vystavováni již od narození. Novorozenci jsou oblékáni do typických dívčích nebo chlapeckých barev, dělení her pro chlapce a dívky nebo rozdílné

¹⁶ Srov. MPSV. *Ženy & muži v datech 2005*.

¹⁷ Srov. PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK. *Etika a komunikace v medicíně*. s. 353.

¹⁸ Srov. Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z. s. *LGBT+ lidé NEVIDITELNÉ menšiny*, s. 2.

zacházení. Děti se učí chovat dle pohlaví především tak, že jsou za správné chování chváleny a za nesprávné trestány. Chlapci potřebují více dohledu a kontroly a odchylky od vzorového chování se méně tolerují. I rodiče své děti vychovávají podle pohlaví dítěte a stereotypních představ. S dcerami se dle těchto představ má zacházet citlivě, jemně a od rodičů se jim dostává hlavně komunikačních a jemně motorických podnětů. Jejich pokoje bývají vybaveny hračkami znázorňující domácnost, hudebními nástroji a panenkami či plyšovými zvířaty. Při hře s takovými věcmi se od nich očekává, že se budou chovat poslušně a starostlivě (vždyť se přece starají o panenky a zvířata). Je známo, že dívky nepotřebují tolik pozornosti jako chlapci, ale paradoxem je, že je u nich omezována snaha o nezávislost, méně se od nich očekává, byť jsou zralejší a obezřetnější než chlapci. Na druhou stranu s chlapci je zacházeno spíše tělesně. Chlapecký pokoj je naopak většinou vybaven auty, stavebnicemi a sportovní vybavením, tudíž se od nich očekává zvědavost nebo bojovnost a je obecně známo, že chlapci mají „zakázány“ více věcí než dívky. Chlapci nebrečí, nejsou zbabělci, musí být technicky zdatní aj. Od otce je chlapec podporován k síle, sebevědomí a nezávislosti. Naopak soucit, bezmocnost či empatie jsou odsuzovány. Z toho vyplývá, že jsou méně citliví vůči druhým osobám.¹⁹ Genderové role tedy představují to, co je od správných žen a mužů společensky očekáváno, což ovlivňuje utváření jejich genderové identity – být mužem znamená pracovat a život rodinu, být ženou znamená pečovat o rodinu a domácnost.²⁰

2.3 Genderové stereotypy

Jednou z mnoha definic, co jsou to genderové stereotypy, je, že se jedná o tradiční a často i diskriminační představy o typicky mužských a ženských vlastnostech a o rolích a pozicích mužů a žen ve společnosti.²¹ Podle genderových stereotypů označujeme lidi kolem sebe, ale také na jejich základě mluvíme, jednáme a myslíme, i když si to člověk často vůbec neuvědomuje. Genderové stereotypy jsou zobecněné představy, které se formují v nějaké kultuře a odrážejí přesvědčení jejich příslušníků například o tom, jak

¹⁹ Srov. KARSTEN, H. *Ženy - muži: [genderové role, jejich původ a vývoj]*. s. 30.

²⁰ Srov. Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z. s. *LGBT+ lidé NEVIDITELNÉ menšiny*, s. 2.

²¹ Srov. ABZ.CZ. Slovník cizích slov. *Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/genderove-stereotypy>*

se mají chovat, vypadat, oblékat muži a ženy. Jde o soubor našich očekávání od mužů a žen, kdy jsou v nás tato očekávání někdy až příliš přísně zakotvená a jejich odchylka pro nás může znamenat odchylka od normy a vyvolávat tak zápornou reakci, někdy i diskriminaci²².

Genderové stereotypy se samozřejmě také týkají osob s neheterosexuální orientací, tedy leseb a gayů. V tomto případě je velmi častá opačná charakteristika typických žen a typických mužů, to znamená, že typický gay rád nakupuje oblečení a typická lesba má krátké vlasy.²³

Typickými stereotypními předsudky u žen jsou:

- žena není schopná logicky uvažovat
- nemají prostorou orientaci
- žena touží po domově a dětech
- žena se stará o rodinu a domácnost

Typickými stereotypními předsudky u mužů jsou:

- muži nepláčou
- muži nejsou schopni se starat o děti
- muži jsou na mateřské dovolené nešťastní
- muž má vydělávat peníze²⁴

Americký výzkumník Levinson udělal v roce 1975 výzkum zabývající se televizními pořady, kde se zaměřil na povolání hlavního hrdiny. Z výzkumu vyplývá, že:

- typická ženská povolání jsou
 - sekretářka, učitelka, chůva, zdravotní sestra, zpěvačka nebo žena v domácnosti, teda ta, u kterých se pečuje o druhé, učí druhé novým věcem, jsou hudebně založená nebo je někomu podřízena.

²² Srov. KEDRON, K. *Genderové aspekty ve slovanské frazeologii: (na materiálu běloruštiny, polštiny a češtiny)*.

²³ Srov. Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z. s. *LGBT+ lidé NEVIDITELNÉ menšiny* s. 3.

²⁴ Srov. JANEBOVÁ, R. *Sociální problémy z aspektu gender* .s. 32.

- typická mužská povolání jsou
 - lékař, policista, ředitel, manažer, sportovec, vědec, tedy povolání, kde jsou muži autoritou a sjednávají si pořádek nebo jsou založena na síle a tvořivosti muže.²⁵

Typičtí muži mají být:

- agresivní
- autoritativní
- dominantní
- nezávislí
- odvážní
- sebejistý
- silní
- ctižádostiví
- racionální vůdci.

Typická žena má být:

- bezmocná a nesamostatná
- empatická a emocionální
- náladová
- nerozhodná
- pečlivá
- přitažlivá
- poslušná a závislá
- slabá
- zaměřena na rodinu²⁶

²⁵ Srov. KARSTEN, H. *Ženy - muži: [genderové role, jejich původ a vývoj]*.

²⁶ Srov. BENEŠOVÁ, J. *Problematika gender v sociální práci*. s. 25.

Žena má také mít dále jemný hlas, půvabný zevnějšek, má být laskavá, hodná na děti a nemá hovořit sprostě.²⁷

2.4 Genderová rovnost

Genderová rovnost je založena na rovnosti v právech, povinnostech a příležitostech žen a mužů. Nejde zde však o prosazení názoru, že ženy a muži jsou naprosto stejní, jde o to, aby všichni měli stejná práva a příležitosti bez ohledu na to, zda se narodili jako muž či žena.²⁸

Ženy výrazněji vstoupily na trh práce po 2. světové válce. Hnací motorem tomu bylo snížení mezd a rodina pro důstojné živobytí potřebovala minimálně jeden a půl platu. Následkem vstupu žen na trh práce začaly vznikat mateřské školky. Stát zaměstnaným ženám nabídl dřívější odchod do důchodu, což mělo být jako kompenzace za práci v zaměstnání a v rodině. V oblasti trhu práce bohužel funguje několik diskriminačních mechanismů. Mechanismus zaměřený na ženy se nazývá efekt skleněného stropu, kdy se jedná o složitější karierní růst, který je většinou pomalejší než u mužů, ženy se tedy obtížněji dostávají na vyšší pracovní pozice. Naopak u mužů se jedná o pozitivní diskriminaci - efekt skleněného výtahu. Základem tohoto efektu je rychlejší karierní postup u mužů, kdy je tento postup mnohem patrnější v ženském kolektivu (pokud je v ženském kolektivu muž, dá se předpokládat, že je nebo brzy bude na vedoucí pozici).²⁹

I Rada Evropské unie vydala doporučení týkající se snahy o vyrovnanost žen a mužů v rozhodovacích procesech. Rada EU říká, že ženy jsou stále méně zastoupené v politických, společenských nebo kulturních sférách na rozhodovacích postech, což je důsledek opožděného dosáhnutí rovných občanských práv nebo také důsledkem

²⁷ Srov. KEDRON, K. *Genderové aspekty ve slovanské frazeologii: (na materiálu běloruštiny, polštiny a češtiny)*. s. 41.

²⁸ Srov. MPSV. *Ženy & muži v datech 2005*.

²⁹ Srov. VALDROVÁ, J. *Gender a společnost: [vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií]*. s. 46.

překážek při získávání ekonomické nezávislosti. Menší zastoupení žen v rozhodovacích pozicích ochuzuje celou společnost a brání zájmům a potřebám populace před celkovým uspokojením. Při vyrovnaném postavení ve zmiňovaných pozicích bude docházet k opačným názorům a odlišnému chování. Rada EU doporučuje členským státům, aby přijaly strategii zaměřenou na podporu vyrovnané účasti žen a mužů, podporovaly vzdělávání žen, informovaly společnost o významu rovnosti a to bez diskriminačních stereotypů, zahájily kampaně pro osvětu o užitečnosti rovnosti žen a mužů, iniciativy směřující k vyrovnanému složení žen a mužů v komisích odpovědných za přípravu konkursů nebo v hodnotících komisích, a jiné.³⁰

2.5 Gender v sociální práci

Dle statistických údajů z roku 2015 pracuje v sociálních službách 12,9 % žen a 2,6 % mužů. Údaje z roku 2010 říkají, že v sociálních službách pracuje 12,6 % žen a 2,1 % mužů. Je zde tedy vidět pouze drobný nárůst u obou stran.³¹

Vzhledem k tomu, že samotná sociální práce nemá jednoznačně zachycenou oborovost, což se projevuje zpochybňováním, zda se jedná o profesi či poloprofesi,³² není úplně možné, aby se v ní uchytilo korektní genderové chování. Argumentem je poznatek, že sociální práce nemá svou vlastní obecnou teorii a tak může být ovlivněna příbuznými obory, jako je psychologie nebo sociologie.³³

Sociální práce je většinou vnímána jako ženská profese³⁴, ale již není zkoumáno, co obsah tohoto tvrzení znamená nebo jak ovlivňuje status profese ve společnosti nebo pozici mužů, pro něž se jedná o netradiční profesi. V české společnosti není běžnou

³⁰Srov. *Princip rovného postavení mužů a žen v právu Evropské unie*. Praha: JAN, 1998. ISBN 8085529475.

³¹ Srov. ČSÚ. *Zaostřeno na ženy a muže – 2010*. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/1413-11-r_2011-14

³² Srov. URBÁNEK, L. *Revolta sociální práce anebo jak se věci mají*. s. 13. In. ELICHOVÁ, Markéta, ed. *Pojetí kvality sociální práce: sborník z konference Pojetí kvality sociální práce v souvislosti se sebedefinováním sociálního pracovníka a jeho pomáhající profese*.

³³ Tamtéž, s. 13.

³⁴ Srov. DVORÁKOVÁ, P., ELICHOVÁ, M. *Genderové rozdíly při řešení životních situací v sociální práci*. s. 67. In. ELICHOVÁ, Markéta, ed. *Pojetí kvality sociální práce: sborník z konference Pojetí kvality sociální práce v souvislosti se sebedefinováním sociálního pracovníka a jeho pomáhající profese*.

záležitostí sebereflexe určité profese, nicméně zahraniční studie potvrzují její prospěšnost a poukazují na vývoj dané profese. Zahraniční studie ukazují, že díky profesní sebereflexi byly nastoleny změny v určitých atributech sociální práce. Například se zvýšila prestiž mužů sociálních pracovníků, vylučování mužů sociálních pracovníků ze sociálně-právní ochrany dětí, naopak nátlak na přítomnost mužů sociálních pracovníků při práci s chlapci, aby docházelo k předávání tzv. pozitivní role muže. Takovéto výzkumy mohou být jedním z nástrojů, jak bojovat za zviditelnění genderu a jeho správného začlenění do sociální práce. Dalším takovým nástrojem může být systém vzdělávání. Vzdělávání sociálních pracovníků, jakožto střed mezi teorií a praxí, má z hlediska genderové citlivosti jisté rezervy.³⁵ Další možnost, jak zviditelnit gender je zvýšit počet odborné literatury. Vzhledem k tomu, že v české společnosti nemá genderová tematika své pevné místo, jako tomu je například v západní Evropě, není zatím možné získat dostatek odborné literatury k této problematice gender a sociální práce.³⁶

Sociální práce, která nezapomíná na hledisko gender, má dvě základní roviny a to rovinu teoretickou a rovinu praktickou. Teoretická rovina by měla jít dále než ke zkoumání rozdílnosti identit žen a mužů, mělo by jít o integraci genderového hlediska do sociální práce a to tím způsobem, že by mělo jít o kritické zkoumání, jak gender ovlivňuje rozvoj vědění a způsob poznávání. Snahou této integrace je zahrnout do ní ty, kteří byli a to buď z hlediska genderu, nebo např. sexuální identity, vyloučení. Důležitým předpokladem a také klíčem k úspěchu integrace genderu do sociální práce, je přehodnocení přesvědčení, hodnot a postojů, které můžeme nalézt na řadě škol zaměřených na sociální práci. Taková sociální práce, která integruje genderové hledisko, nebude dělit klienty na ženy a muže, jelikož tato kategorizace může zlehčovat rozhodnutí, samotnou práci s klienty a zároveň odstraní aplikaci typicky ženských a mužských modelů řešení problémů. Gender může být také jednou z možností klientského omezení vidět daný problém z jiného úhlu a tudíž různé skryté možnosti

³⁵ Srov. JANEBOVÁ, R. *Úvahy nad genderovým tichem aneb Je gender relevantní kategorií v sociální práci?* Dostupné na z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2008-2-130102145614.pdf>

Srov. DVOŘÁKOVÁ, P., ELICHOVÁ, M. *Genderové rozdíly při řešení životních situací v sociální práci*. s. 67. In. ELICHOVÁ, Markéta, ed. *Pojetí kvality sociální práce: sborník z konference Pojetí kvality sociální práce v souvislosti se sebedefinováním sociálního pracovníka a jeho pomáhající profese*.

³⁶ Srov. JANEBOVÁ, R. *Moc a autorita: genderové hledisko*, s. 39.

řešení. Janebová ve svém článku uvádí jako příklad rodinu, kde je matka na rodičovské dovolené a otec nezaměstnaný, v tomto případě by bylo možné řešení nepříznivé finanční situace nástup matky do zaměstnání, když je otec doma bez práce mohl by o dítě pečovat on. Zavedení genderového hlediska do sociální práce má za cíl odstranit genderové stereotypy, tudíž osvobodit jedince z předem daných rolí podle toho zda se jedná o ženu či muže.³⁷

Muži, kteří pracují v pomáhajících profesích, si myslí, že mají více respektu a dostávají tudíž náročnější úlohy než ženy. Péče poskytovaná ženami je často podhodnocována jako přirozená část jejich ženské stránky, zatímco u mužů je péče považována za přednost.³⁸ Sociální pracovníce mají při práci komplexnější hledisko, na daný problém nahlízejí z více úhlů pohledu a při jeho řešení jsou kreativnější, je u nich také více zapojena empatie. Na rozdíl od žen, muži neumí číst mezi řádky, vidí tedy problém jen z jednoho úhlu pohledu. Muži ovšem mluví s klienty přímo, a pokud je to nutné, umí si sjednat pořádek. Sociální pracovníci muži řekli, že si myslí, že sociální pracovníce ženy jsou přísnější než oni. I když ženy bývají brány jako slabé, musí si sociální pracovníce často sjednávat autoritu, obzvláště pak u klientů mužů.³⁹

O zavedení genderového hlediska do sociální práce se snaží také tzv. gender mainstreaming, jehož cílem je zlepšování a vývoj politických procesů, které mají za úkol udržovat rovnost mužů a žen ve všech úrovních. Jedná se tak o nástroj politiky rovných příležitostí, který před přijetím určitého nového rozhodnutí provede v organizaci průzkum toho, jaký by byl dopad daného rozhodnutí na ženy a muže. Institucionální zabezpečení problematiky rovných příležitostí u nás zajišťují např. ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo vnitra či neziskový sektor.⁴⁰

³⁷ Srov. JANEBOVÁ, R. Úvahy nad genderovým tichem aneb Je gender relevantní kategorií v sociální práci? Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2008-2-130102145614.pdf>

³⁸ Srov. Sociální revue. *Válka v pomáhajících profesích*. Dostupné na z: <http://socialnirevue.cz/item/valka-pohlavi-v-pomahajicich-profesich>

³⁹ Srov. DVOŘÁKOVÁ, P., ELICHOVÁ, M. *Genderové rozdíly při řešení životních situací v sociální práci*. s. 70.

⁴⁰ Srov. FERRAROVÁ, E. *Příručka pro implementaci rovných příležitostí žen a mužů a principů gender mainstreamingu ve veřejné správě v České republice*. s. 5.

Genderové stereotypy v sociální práci jsou institucionalizovány, stávají se tedy normou. Tyto stereotypy jsou předávány prostřednictvím socializace a promítají se i do politiky a legislativy, tudíž jsou jimi ovlivňováni i sociální pracovníci a sociální pracovnice. V sociální práci vznikají situace, kdy z genderového hlediska sociální pracovníci a sociální pracovnice vstupují do interakce se členy rodiny. Jedná se o situace – kontrola nebo podpora rodiče/ů při péči o dítě, posuzování rodinných poměrů při svěřování dětí do péče, posuzování rodinných poměrů v situaci bezdětnosti nebo o intervence v rámci rodinných konfliktů nebo nepříznivých sociálních situací. Všechny tyto situace jsou z hlediska diskriminace obou pohlaví rizikové. Což vyplývá z genderového kontraktu, ze kterého také vyplývají genderové stereotypy. Tím je myšleno, že pokud bude sociální pracovník nebo sociální pracovnice pracovat na základě své přirozenosti, může dojít k měření situací odlišným metrem pro ženy a muže, aniž by došlo ke konkrétní podrobné analýze situace. Pak je automaticky bráno, že nějaké připomínky o péči o dítě nebo o domácnost jsou směřovány na ženu, mužská schopnost starat se o rodinu je bagatelizována. Tímto jsou ovšem porušovány základní zásady sociální práce a to nerespektování nutnosti chápat každou situaci jako jedinečnou a ignorace zásadního poslání pomáhajících, kterým je opora při hledání nových řešení nepříznivé situace. Což v tomto případě opravdu neplatí, jelikož možnosti klientů a klientek jsou limitovány jejich sociální definicí. Pouze zbouráním stereotypů může dojít k rozšiřování klientských možností.⁴¹

Rozhodování sociálních pracovníků a pracovníků nemusí být profesionálně nezávislá. Mohou tedy být ovlivňována vlastními hodnotami a potřebami, kulturou organizace, kde pracují, či ekonomickým, politickým, sociálním a kulturním kontextem rozhodování. Všechny tyto vlivy mohou být zdrojem marginalizace klientek a klientů ve formě materiální deprivace, diskriminace, vyloučení ze sociálních programů a služeb aj. Další teorie kritizuje podstatu sociálního systému, který je vystaven tak, aby se v něm reprodukovaly sociální nerovnosti (např. ženy jsou v rodinách učeny, aby akceptovaly menší moc ve srovnání s muži). Je zde patrná snaha o transformaci společnosti a to takovým způsobem, aby se marginalizované osoby aktivně podíleli na jejím utváření. Sociální pracovnice a pracovníci mohou přispívat k procesu

⁴¹ Srov. Janebová, R. *Sociální problémy z aspektu gender*

marginalizace, pokud vyvíjejí tlak na klientky a klienty, aby měnili sebe sama v individuální rovině bez ohledu na to, že příčiny problémů jsou strukturální. Jedná se o to, kdy se pracovníci zabývají namísto chudoby chudými nebo namísto rasismem Romy aj.⁴²

Lze předpokládat, že integrace genderového hlediska do praxe bude dlouhodobou záležitostí. Gender by měl zůstat důležitým tématem výzkumu, vzdělávání a praxe tak dlouho, dokud nebude jedním z pilířů společenské a osobní moci.⁴³

⁴² Srov. JANEBOVÁ, Radka a Lucie ČERNÁ. *Konstrukce žen-klientek a mužů-klientů v praxi sociální práce*. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/2f40071a36969527ce9626090b9a65b421df8933_konstrukce-zen-klientek-a-muzu-klientu.pdf

⁴³ Srov. JANEBOVÁ, R. *Úvahy nad genderovým tichem aneb Je gender relevantní kategorií v sociální práci?* Dostupné na z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2008-2-130102145614.pdf>

3 Metodika

Pro svou práci jsem si zvolila analýzu knihy Encyklopedie sociální práce. Hlavním důvodem bylo to, že se jedná o novodobý souhrn sociální práce v jedné knize a také to, že je kniha velmi různorodá, co se autorů týče. Seznam autorů obsahuje 85 jmen, z toho 42 autorů a 43 autorek. I když jsou z pohledu genderu síly vyrovnány, co se počtu autorů a autorek týká, mají muži větší převahu v počtu napsaných článků. Kniha má 570 stran a obsahuje 10 kapitol, přičemž ve 3 kapitolách nemají ženy ani jeden příspěvek, jedná se o části – Náboženský, filosofický a společenský kontext, Historie sociální práce a Výzkum. Jelikož je základem mé práce komparace článků žen a mužů, nebudu se tedy těmito kapitolami v práci zabývat tak, že je budu analyzovat stejně jako kapitoly ostatní, kde ke komparaci dochází.

Vybrání základních pojmů proběhlo na základě komparace definic Mezinárodní federace sociálních pracovníků a české definice sociální práce. Několik těchto vybraných pojmů bylo i zmíněno v úvodu Encyklopedie sociální práce, což pro mne byla sekundární kontrola. Důvodem, proč byly vybrány definice od Mezinárodní federace sociálních pracovníků, byl ten, že tyto definice jsou univerzální pro všechny země, které se jimi řídí, což je i Česká republika, a nejnovější definice i pro svou aktuálnost.

Pro vysvětlení pojmů jsem zvolila jednu knihu – Slovník sociální práce, jelikož se domnívám, že pokud bych zvolila knih více, mohlo by dojít k různému pojmání daných pojmů, přece jen každý z autorů vnímá pojem odlišně. Slovník sociální práce jsem zvolila i z toho důvodu, že jeho autor, je totožný jako s Encyklopedií sociální práce, tedy Oldřich Matoušek. Mohla být samozřejmě použita zahraniční literatura, ale zde by mohlo dojít opět k odlišnému pojetí. Záměrem této volby byla redukce na české prostředí, na českou sociální práci.

Pro samotnou analýzu textu byla zvolena metoda axiálního kódování. Ta patří do tzv. zakotvených teorií. Základem axiálního kódování jsou osy, které propojují kategorie,

kteřé si výzkumník předem stanoví. Toto kódování má tři stěžejní pojmy, jsou jimi koncepty, kategorie a propozice.⁴⁴

Strauss a Corbinová popisuje tyto stěžejní pojmy detailněji. Prvním z popisovaných jsou koncepty, které jsou označovány jako základní jednotky analýzy. Událostem a jevům se musí dát konceptuální označení, jinak není možné s nezpracovanými daty pracovat. Na takto vytvořený koncept může výzkumník znovu narazit, a tudíž jej pojmenuje stejně. Koncepty jsou tedy základní stavební jednotkou, po které následují kategorie. Kategorie rozvíjí koncepty o další stupeň. Jejich generace je stejná jako u konceptů, jen jde více do hloubky, jinými slovy si výzkumník všimne, že jsou dané aktivity podobné, mají tedy jeden koncept, ale mohou se dále rozdělit do sobě podobných kategorií. Třetí a zároveň poslední částí jsou propozice. Úkolem propozic je poukázat na vztahy mezi kategoriemi a koncepty.⁴⁵

Vybrané pojmy budu v každé kapitole kvalitativně vyhledávat a zapisovat, jak je autoři a autorky vnímají. Po přečtení jednotlivých kapitol provedu souhrn všech pojmů a k těmto souhrnům vždy přiložím své hodnocení a dojmy ze čtení. U těchto jednotlivých souhrnů vždy rozdělím pohledy žen a mužů. Toto dělení budu provádět tak, že vždy vypíši veškeré pohledy a spojitosti jedné ze stran (buď žen, nebo mužů) a poté veškeré pohledy a spojitosti strany druhé. Toto rozdělení pohledů budu v textu provádět pojmenováním - ženy/autorky nebo muži/autoři. Potencionální sekundární kontrolou pro mne může být přečtení kapitoly jinou kompetentní osobou, nejlépe sociálním pracovníkem/sociální pracovnící, nebo osoby pracující v sociálních službách.

Po přečtení všech vybraných kapitol provedu dvojí shrnutí. Prvním shrnutím bude poukázáno, jak jsou pojmy vnímány v knize bez náhledu problematiky gender. To bude uděláno tak, že se spolu spojí stejné pojmy ze všech kapitol, z čehož vznikne celkový přehled o působení jednotlivých pojmů v knize. Druhé shrnutí již bude rozděleno na pohled muže a ženy a bude sledováno optikou genderu, kterým bude podloženo.

⁴⁴ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. s. 125.

⁴⁵ Srov. STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. s. 71.

4 Jednotlivé kapitoly Encyklopedie sociální práce

Zde budou jednotlivé kapitoly rozebrány. Vždy bude kapitola rozebrána obecně, tím je myšleno počet stran, počet článků v kapitole, počet článků od žen či mužů. Tato analýza bude na základě vybraných pojmů z výše zmíněných definic sociální práce. Za každou kapitolou je shrnutí dojmů a názorů od autorky diplomové práce.

4.1 Kapitola s názvem Teorie a přístupy

Tato kapitola obsahuje:

- 132 stran
- 47 článků
- 32 článků od mužů
- 8 článků od žen
- 5 článků od dvou mužů
- 1 článek od ženy a muže
- 1 článek od dvou mužů a jedné ženy

Pojem **solidarita** jsem v této kapitole zaznamenala pouze u mužů. Ti jej spojují s pojmy jako kooperace nebo skupinová spolupráce. Solidarita je společně s lidskými právy dle autorů jedním z východisek sociální práce. V České republice se solidarita také označuje jako kolektivismus, což je termín, který používal minulý režim a dodnes se dochoval, ovšem jinde v Evropě se již tolik nepoužívá. Posledním spojením tohoto pojmu je s altruismem, kdy se v tomto případě jedná o jednání sledující dobro pro druhé, aniž by se očekávalo to samé dobro i pro mě samotného.

Blaho jsem v textu zaznamenala nejméně a jen u autorů. Ti tvrdili, že blaho se zvyšuje, pokud dochází k uspokojování potřeb klientů. Dále termín spojovali s kvalitou života.

Sociální fungování, tento pojem jsem zaregistrovala opět jen u autorů. Ti sociální fungování spojují se sounáležitostí, s možností sdílení zkušeností mezi klienty. Autoři tento pojem nejvíce definují jako způsob, jakým klienti zvládají na ně kladené nároky jejich životním a sociálním prostředím. Mezi hlavní faktory kvalitního sociálního fungování lidí patří jejich pohoda a duševní zdraví. Dále jsem se v textu zaznamenávala vyjádření k tomuto pojmu, která se ve své podstatě vylučovala. Jedním z těchto tvrzení je to, že se klient má přizpůsobovat nárokům prostředí. Naproti tomu stojí tvrzení, že prostředí klade vůči klientovi nepřiměřené nároky, a tudíž není možné, aby se jim (prostředí) přizpůsobil.

Pojem **lidská práva** jsem zaznamenala jak u mužů, tak u žen. Autoři jej spojují s existenciální teorií, s Všeobecnou deklarací lidských práv a s důstojným životem. Ve spojitosti s existenciální teorií a logoterapií považují pojem lidská práva za klíčové téma. V tomto případě jde o problém svobody a odpovědnosti za činy. Dále je termín obecně používán s Všeobecnou deklarací lidských práv, kdy často dochází k obecnému dělení na práva občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní. Jeden z autorů považuje za problém odlišné uchopování lidských práv. Tvrdí, že někteří autoři je uchopují velmi úzce, to znamená, že se zaměřují pouze na některá vybraná práva, druzí je zase uchopují velmi široce a obecně, což je také špatně, jelikož nelze všechna práva posuzovat stejně. Autoři často spojují termín lidská práva s právem na důstojnost, na důstojný život, u kterého tvrdí, že jej musí garantovat stát. Autorky lidská práva spojují stejně jako muži s právem na důstojnost, v tomto jde o shodu. Poprvé jsem se při čtení knihy setkala s rozdělením lidských práv na lidská práva žen a mužů. K tomuto rozdělení došlo při řešení konfliktu mezi kulturními právy a lidskými právy žen, kdy autorka zmiňuje možnou diskriminaci žen, která je považována jako součást tradice dané kultury, kde jsou ženy podřízené mužům a musí striktně dodržovat příkazy a zákazy.

Termín **Spravedlnost** jsem zaznamenala jen u mužů. Ti staví koncept spravedlnosti nad veškeré koncepty, ve kterých se dá zakotvit fungování lidské společnosti. Říkají, že

se o spravedlnost jedná v případě, že je s každým nakládáno dle práv, která mu nesmějí být odpírána nebo omezována. Někteří autoři staví spravedlnost a obecné dobro proti sobě. Tvrdí, že jde naplňovat pouze jeden z těchto pojmů, ten druhý je zákonitě ochuzován.

Od autorů a autorek byl zaznamenán pojem **zmocňování**. Autoři o tomto termínu mluví jako o začleňování do společnosti, což je pro ně primární podmínka pro zdravý vývoj člověka. Za zmocňování považují posilování adaptačních schopností a ovlivňování situace klienta, který by měl být schopen danou změnu ve svém životě uplatnit v možném opakovaném řešení problému. Několik autorů se shodlo ve tvrzení, že zmocňování je pomoc při získávání moci nad svým životem a životními podmínkami. Dále byl termín spojován se zapojením klientů do plánování sociálních služeb. Ženy se opět shodují v určitém pohledu na zmocňování s muži, kdy říkají, že jde o posilování schopností klienta při hledání zdrojů řešení životní situace. Dále autorky o tomto termínu říkají, že se jedná o proces, kdy sociální pracovníci pomáhají určovat cíle klientů. Klienti o těchto cílech mohou rozhodovat, mít za ně odpovědnost a realizovat je. V neposlední řadě je cílem zmocňování mimo jiné také vymanění se z manipulace.

Pojem **prostředí** byl mnohem častěji použit u mužů než u žen. Ty jej použily v tom smyslu, jaký je potřeba pro tuto práci, pouze dvakrát. Autorky tvrdí, že nepříznivé podmínky sociálního prostředí mohou vést ke kriminalitě, toto spojení jsem v knize zaznamenala poprvé. Dále říkají, že se v sociálním prostředí mají konat změny jen do té doby, než bude dosaženo rovnosti mezi ženami a muži. Muži o prostředí říkají, že dává klientům zpětnou vazbu jejich chování. V některých případech může jít i o negativní zpětnou vazbu nebo o nálepkování klienta, tedy že prostředí reaguje na problémy, označí člověka jako klienta, i když ve skutečnosti klientem ani není. Autoři také rozepisovali, čím vším je prostředí ovlivněno – kulturními hodnotami, normami, znalostmi a domněnkami, které se objevují v sociální interakci. Tato interakce je brána jako interakce mezi jednotlivcem a prostředím, kdy se ukazuje vodítko pro další směřování sociální práce. Rodina, škola, zaměstnání, přátelé, komunity aj. toto považují muži za prostředí. Lidé žijí ve skupinách, které jsou jejich přirozeným prostředím, v tomto prostředí jsou nějakým způsobem respektováni a sami také respektují pravidla dané skupiny. Díky autorům byla poprvé v knize zmíněna souvislost prostředí se

zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Tato souvislost se týkala aktivizačních činností, kdy jejich základem je obnovení nebo udržení kontaktu s přirozeným prostředím.

Při četbě této kapitoly byl nejvýznamnější termín **potřeba**. Autorky hovoří o potřebách ve spojitosti s Maslowovou pyramidou potřeb. Zmiňují potřebu fyziologických potřeb a potřebu být milován, být uznávaný a být opečovávaný. Potřeby mají být uznávány, respektovány a vyslyšeny. Pokud tomu tak není, klesá kvalita života a může být ohroženo zdraví klienta. Ženy tvrdí, že sociální pracovník má asistovat při hledání a formulování klientovo potřeb. Tato identifikace je nutná nejen pro pracovníka, tak klienta, ale i pro samotný proces plánování rozvoje sociálních služeb. Dále autorky spojují potřebu a rodinu, ne však v pozitivním slova smyslu. Říkají, že ženy obětují svou kariéru na úkor potřeb rodiny, a že má pro ženy utlačující důsledky potřeba přítomnosti matky u malého dítěte. Jedním dechem dodávají, že se ani jedno od muže neočekává. Muži vnímají jako základní potřebu touhu po smysluplném životě, jak je tomu v existenciální analýze a logoterapii. Stejně jako existenciální analýze jde autorům hlavně o aktuální potřeby, ty minulé již nejsou důležité. Říkají, že životní naplnění nevzniká uspokojováním potřeb, ale definováním cílů a usilováním o jejich dosažení. Taktéž jako ženy mluví muži o některých potřebách z Maslowovy pyramidy potřeb – potřeba přijetí nejbližším člověkem a potřeba společenského uplatnění. O potřebě autoři hovoří i jako o rozporu mezi klientem a blízkými lidmi. Na základě toho má pečující osoba měnit svou povahu podle změn potřeb pečovaného. Neuspokojení klientovo potřeb vidí v nedostatku informací. Když už lidé chtějí uspokojit své potřeby, tak buď uplatňují moc vůči druhým lidem, nebo se brání nátlaku jiných, což je výsledkem nerovnoměrné dostupnosti zdrojů. Jeden z autorů tvrdí, že zásah sociálního pracovníka je oprávněný, pokud má klient nenaplněné potřeby a obrátí se na sociálního pracovníka s žádostí o pomoc při jejich dosažení. Jinými slovy se tedy požaduje, aby klient sám uznal, že má problém a chtěl na něm pracovat.

U této kapitoly jsem při čtení nezaznamenala žádné potíže. Při analýze textu mě zaskočil počet článků a v něm nízké zastoupení autorek. V tomto případě jde pouze o 8

článků ze 47. To zapřičiňuje, že některé pojmy nebyly u žen zaznamenány. V této kapitole jsem si všimla zajímavosti, že autor P. Navrátil v drtivé většině případů doplňuje své články obrázky, grafy nebo tabulkami. Co se literatury týká, opět se opakuje to, že muži používají starší literaturu než ženy.

4.2 Kapitola s názvem Klíčové pojmy

Tato kapitola obsahuje:

- 42 stran
- 17 částí
- 13 částí od mužů
- 4 části od žen

Nejvíce se autoři vyjadřovali v textech o **potřebě**. Ženy potřeby nejvíce spojovaly se sociálním prostředím, tvrdily, že prostředí úzce souvisí s uspokojováním potřeb, a že prostředí má na uspokojování potřeb značný vliv. Dále viděly spojitost potřeby s pomocí a to tak, že úkolem sociální práce je primárně pomoc klientům s uspokojováním jejich potřeb. Muži pojem potřeba spojovali často se základními životními potřebami, které jsou uvedeny v zákonu č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a jejich bližší konkretizace je ve vyhlášce č. 505/2006 Sb. kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Mezi tyto potřeby patří: mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost. Jako další potřeby byly uváděny potřeby z Maslowovy pyramidy potřeb. Z mužského pohledu se o potřebu také jedná, když člověku něco chybí, pociťuje nedostatek a řešení by mělo být uspokojovat danou potřebu sociální službou. Potřeby by měly hrát důležitou roli při navrhování nových sociálních služeb.

Prostředí bylo, hned po potřebě, nejvyužívanějším pojmem. Byl využit u obou skupin. Ženy říkají, že v prostředí dochází k uspokojování potřeb, že sociální práce má pomáhat a podporovat klienty, aby se začlenily zpět do svého prostředí, nebo aby se sami naučily rozpoznávat bariéry daného prostředí, tudíž si mohli v dalším řešení problému pomoci sami. Muži spojují prostředí s nároky společnosti. Tvrdí, že prostředí (společnost) klade na člověka své požadavky a člověk se jim musí přizpůsobovat, aby mohl v daném prostředí (společnosti) fungovat.

Sociální fungování jsem zaznamenala pouze u mužů, ti vidí jeho podporu jako jeden z hlavních cílů sociální práce. Dále sociální fungování velmi spojují s prostředím, říkají, že je jím fungování ovlivněno. Fungování je dle nich rozpor mezi klientem a jinými osobami či zdroji.

Pojem **solidarita** se v kapitole vyskytl pouze u mužů. Ti ji spojují se sociální politikou a jejími principy, redistribucí a právem, zakotvují ji v náboženství a křesťanské sociální etice. Říkají, že předmětem solidarity je vzájemná podpora, pomoc a ochrana a v neposlední řadě přirovnávají solidaritu ke ctnosti.

Pojem **lidská práva** byl zaznamenán u mužů i u žen. Ženy jej spojují s kvalitou života, tvrdí tudíž, že dodržování lidských práv je ovlivněné kvalitou života. Muži je spojují s více pojmy. Nejčastěji jsem se v textech setkala se spojením lidská práva – náboženství, tedy že člověk má právo na svou víru, což je palčivá otázka dnešní společnosti. Dále jsou lidská práva spojována s důstojností a jedinečností a jejich úkolem je také sociální ochrana. Dále byla lidská práva v textech vyjmenována - právo na život, na rodinu, na důstojnost, na práci, atd.

U **spravedlnosti** byl zaznamenán pouze pohled ženy a to tak, že říká, že spravedlnost by měla být zajišťována státem (právem), spojuje ji tedy s legislativou a univerzalitou, má být tedy zajištěna pro všechny.

Dalším pojmem je **zmocňování**. Zmocňování bylo zaznamenáno jen u autorek a je vnímáno jako snaha dát lidem kontrolu a moc nad jejich životy, aby se vymanili z kontroly a moci ostatních, kteří jim tak mohou ovlivňovat životy.

Pojem **blaho** jsem také zaznamenala jen u jedné strany a to ze strany mužů, kteří o něm říkají, že jde o dobro celku, společnosti.

Kapitola Klíčové pojmy byla psána čtivě a jasně. Pojmy se v textu daly dobře vyhledávat, jelikož některé kapitoly nesly stejný název jako vybrané pojmy. U této kapitoly jsem zaznamenala rozdíl v používání literatury u mužů a žen. Někteří z autorů mužů využívali starší literaturu v porovnání s autorkami. Některé články pro mne byly hůře čtivé z důvodu používání náročnější terminologie, konkrétně tomu tak bylo u článků pana Musila.

4.3 Kapitola Trendy veřejné politiky

Tato kapitola obsahuje:

- 18 stran
- 8 částí
- 4 články od žen,
- 1 článek od muže a ženy
- 3 články od mužů

Sociální fungování, solidarita a blaho tyto pojmy jsem v těchto článcích vůbec nezaznamenala. Pro svou kontrolu, zda jsem postupovala správně a tyto pojmy mi neunikly, jsem požádala jednu osobu o přečtení kapitoly. Vysvětlila jsem jí postup, jaké pojmy má vyhledávat a jak je má případně zaznamenávat. Osoba je již sociální pracovnice a dále sociální práci studuje. Po přečtení jsem obdržela tentýž závěr a tedy to, že v kapitole se podobné pojmy sice vyskytují, ale ne v souvislosti se sociální prací a hlavně ani dle definic, ze kterých jsem čerpala význam pro analýzu.

Lidská práva byla zaznamenána jen ze strany žen, které tato práva spojují s právem na péči a právem na rovné příležitosti

Spravedlnost podobně jako u lidských práv byla zachycena jen ve člancích od žen, kde je s lidskými právy velmi spojuje. Je tedy patrné, že ženy mají v této kapitole jakési rovnítko mezi lidskými právy a spravedlností. Tyto pojmy vidí velmi podobně, což mohu vést na příkladu, že ženy mluvily o spravedlnosti jako o stejných možnostech a rovném zacházení. Dále byla spravedlnost spojována s genderem. Autorky tvrdí, že spravedlnost je mimo jiné také to, že si můžeme osobně rozvíjet vlastní schopnosti a vybírat si bez omezení vymezených ženských a mužských rolí.

Pojem **zmocňování** byl naopak uváděn jen u mužů. Ti o zmocňování hovoří jako o aktivním zahrnutí klienta do rozhodování, což vede k upřesnění svého cíle, tedy toho, čeho chce klient dosáhnout. Dále zmocňování spatřují v motivaci klienta měnit svou situaci nebo samotný vlastní život. Výsledkem takovéto změny může být následný širší rozhled při řešení dalších možných problémů.

Prostředí se jako jeden z mála pojmů vyskytoval jak u autorů, tak autorek. Ženy jej překvapivě spojovaly s trendem sociální práce, s tímto spojením jsem se v analýze setkala poprvé. Šlo tedy o to, že jej spojovaly s deinstitutionalizací tzn. poskytovat pomoc v přirozeném prostředí klienta. Oproti tomu muži zde prostředí spojovali zejména s ekonomikou a managementem a psali, že přílišná byrokracie a manažerismus odvádí pozornost sociálních pracovníků od faktorů sociálního prostředí, tudíž by mohlo docházet k odsouvání klientů na druhé místo, hned za byrokracií.

Potřeba byla opět nejvyužívanější pojem, který zazněl u mužů pouze jednou. Ti tvrdili, že na základě znalosti potřeb a problémů klientů dochází k manažerským standardizovaným způsobům rozhodování. Autorky o potřebách říkaly, že je nemusí naplňovat jen profesionálové, nýbrž i okolí klienta – rodiny, dobrovolníci, komunita, svépomocné skupiny, aj. Opět došlo ke spojení pojmu s deinstitutionalizací, u které se říkalo, že pokud k ní dochází, je nanejvýš nutné znát potřeby klienta, pokud tomu tak není, může být klient po přechodu z pobytového zařízení např. vyloučen z okolí, ohrožen bezdomovectvím či dalšími patologickými jevy. Dále byly potřeby spojovány s rodinou, zaměstnáním a příjmem. Ženy zastávaly názor, že pokud má docházet

k uspokojování potřeb na běžné úrovni, je pro rodinu důležitý příjem jak od muže, tak od ženy. Poté zdůrazňovaly důležitost a zároveň náročnost propojení potřeby zaměstnání a potřeby starat se o rodinu. V poslední řadě autorky hovořily o pracovní flexibilitě, která má mít za výsledek lepší přizpůsobování podmínek zaměstnání (pracovní doba) a s tím lépe propojené potřeby pracujících.

V této kapitole pro mě bylo náročnější vyhledávat dané pojmy. Domnívám se, že hlavním důvodem bylo méně frekventované využívání některých názvů článků nebo slov v nich. S pár pojmy jsem přišla do kontaktu dokonce poprvé, což ale určitě neovlivnilo analyzování textu (pojmy vyhledávám dle definic). Jako tomu bylo v předchozí kapitole, opět jsem měla největší potíže s článkem od L. Musila. Oproti tomu jsem v této kapitole nezaznamenala rozdíly ve stáří literatury dle toho, zda píše článek žena či muž.

4.4 Kapitola s názvem Metody a techniky

Tato kapitola obsahuje:

- 72 stran
- 30 článků
- 11 článků od žen
- 11 článků od mužů
- 3 články od muže a ženy
- 3 články od dvou žen
- 2 články od dvou mužů

Pojem **solidarita** byl zachycen jen u žen. Ti spojují se solidaritou také soudržnost a to zejména při práci s komunitou. Říkají, že sociální práce s komunitou je založena na

principech kolektivního vyjednávání a principech solidarity. Autorky tvrdí, že pokud by došlo k znovuotevření veřejné sféry, která by stála v protikladu vůči státní moci, vedlo by toto jednání k solidaritě.

Blaho bylo dalším pojmem, který využily jen ženy. Ty o něm mluví ve spojitosti s definicí zdraví od Světové zdravotnické organizace. Říkají, že cílem sociální terapie je stav úplného tělesného, duševního a sociálního blaha. Dále byl termín blaho využit při zooterapie, kdy má práce se zvířaty zvyšovat blaho klientů a tím přispívat k jejich lepšímu začleňování do společnosti.

Lidská práva nebyla v této kapitole zaznamenána v takové interpretaci, jakou práce vyžaduje.

Dalším termínem, který použily jen autorky, bylo **sociální fungování**. Ty jej spojují se skupinovou sociální prací, která pomáhá jedincům zlepšit jejich sociální fungování skrze cílené skupinové zkušenosti a efektivněji zvládat jejich problémy. Což vede k dalšímu pojmu, který použily opět jen ženy a to je **zmocňování**. Tento pojem byl použit také ve spojitosti se skupinovou sociální prací a zmocňování má být jednou z jejích hodnot.

Pojem **spravedlnost** jsem zaznamenala jak u mužů, tak u žen. Muži říkají, že by měl být kladen důraz na sociální spravedlnost, jelikož nespravedlivé rozdíly mezi lidmi jsou důsledkem rozhodování podle pravidel, které jsou kontrolovány mocnými. Autorky spatřují spojitost spravedlnosti s dobrovolnictvím, jelikož samotné dobrovolnictví je spojováno s hodnotami vzájemné pomoci a podpory, rovnoprávnosti a také sociální spravedlnosti.

Následujícím pojmem, který byl taktéž uveden jak u mužů, tak u žen je pojem **potřeby**. Ženy tvrdí, že aktivity a služby mají vždy vycházet z potřeb klientů. Tyto potřeby se mají zjišťovat individuálně a teprve poté se mají nastavovat cíle a služby pro klienty. Výsledkem by mělo být lepší zacílení na klienta. Autoři se zmiňují, že jednou ze základních životních potřeb je pracovní uplatnění, z této uspokojené potřeby se může stát seberealizace, což je jednou z potřeb Maslowy pyramidy. Dále tvrdí, že je neustále zapotřebí sledovat již poskytované služby a ty přizpůsobovat klientům a jejich

potřebám. Poprvé jsem se zde setkala s vyjádřením, že by se měnily služby vyvíjet dle nově vznikajících potřeb klienta, tudíž ne jen přizpůsobovat služby, ale i nově vznikat.

V této kapitole byl nejvyužívanější pojem **prostředí**. Autorky považují za prostředí mimo jiné hlavně rodinu, přátele, sousedy, spolužáky, spolupracovníky, komunitu. Aby mohla být poskytnuta kvalitní sociální služba, je nezbytné znát klientovo prostředí, ze kterého k nám přichází nebo my za ním, jelikož prostředí samo o sobě může přinášet rizika. V klientovo prostředí je i dobré řešit jeho problémy, jelikož právě v tomto prostředí dané problémy vznikají a je vidět, co konkrétního klienta trápí. Na tomto základě se dá začít stavět spolupráce. Prostředí tedy může být zdrojem nerovnováhy a vzniku obtížných situací, ale na druhou stranu může mít prostředí své určité zdroje řešení problémů. Muži o prostředí říkají, že je specifické a tím může klientovi bránit ve využití zdrojů, prostředí tomu klade překážky. Jeho specifika jsou například ve zdravotním stavu obyvatelstva, služby se liší na venkově a ve městě, odlišnosti přináší i vzdělanostní úroveň prostředí nebo to, jaká je možnost dopravy do měst. Na základě těchto informací má docházet k plánování sociálních služeb.

Tato kapitola nese název Metody a techniky, poprvé při analýze knihy došlo ke shodě v počtu článků od mužů a žen. I tento fakt může přispívat k tomu, že některé pojmy, které častěji používají muži, jsou pomálu zastoupené. Jde o pojmy jako sociální fungování, zmocňování nebo solidarita. Domnívám se, že hlavní příčinou menšího zastoupení pojmů je samotné uchopení kapitoly. V této kapitole bylo náročnější zachytit mnou potřebné pojmy, jelikož šlo především o popisy průběhů metod a přístupů. Autoři i autorky často používali ve člancích dělení, kategorizace nebo vývoj postupu či služby. Hojně využívali popis historie a vývoj dané metody. Velice často také docházelo k pokládání otázek samotnými autory, kteří na ně v textu hledali odpovědi. V této kapitole jsem jen občasně zachytila používání starší literatury u autorů

4.5 Kapitola s názvem Ohrožené skupiny/náročné situace

Tato kapitola obsahuje:

- 80 stran
- 34 článků
- 20 článků od mužů
- 14 článků od žen

Pojem **potřeby** byl zmíněn u mužů i u žen. Autorky v této kapitole spojují potřeby s Maslowovou pyramidou potřeb. Říkají, že v sociální práci je důležitá potřeba důvěry, bezpečí, respektu a informací. Dále zmiňovaly základní životní potřeby, jako je jídlo, pití, toaleta. Obě tyto zmínky spadají pod již zmiňovanou pyramidu potřeb. Ženy hovořily o tom, že existují i psychické potřeby. Ty definovaly jako nedostatek pozitivních vazeb, odmítání člověka, izolace klienta a vyvolávání v něm pocit strachu. Muži stejně jako ženy spojují potřeby z Maslowovou pyramidou potřeb. Potřeba jistoty, přijetí, nalezení smyslu života, potřeba nezávislosti, emocí, uznání a v neposlední řadě potřeba seberealizace. Chudoba dle autorů může vzniknout nenaplněním základních životních potřeb. Chudoba může člověka ohrozit jak fyzicky, tedy na životě, tak sociálně, což znamená například vyloučení ze svého sociálního prostředí, kde uspokojuje své potřeby. Pro odhalení potřeb je nutné sledovat, jak se klient chová a jeho projevy, za nimiž se mohou skrývat potřeby, které klient nechce říct nahlas. Jinými slovy má sociální pracovník číst mezi řádky.

Prostředí je v této kapitole spojováno s rizikem. Autoři tvrdí, že rizikové chování lze nalézt snad ve všech typech sociálního prostředí – škola, zaměstnání, rodina, přátelé. Rizikovým prostředím nazvali autoři ulici. I když sociální pracovníci pomohou klientovi vymanit se z rizikového prostředí je dost možné, že se s nimi nepříznivý vliv starého prostředí přenesou do prostředí nového. Pokud klient mění rizikové prostředí, musí vzít v potaz, možnost, že jej bude staré prostředí pronásledovat, příkladem toho mohou být extrémistické skupiny. Dále muži říkali, že pokud má klient problémy v jednom ze svých prostředí, s největší pravděpodobností se tyto problémy odrazí i do ostatních prostředí – problémy ve škole se odrazí na rodině, přátelích. Autorky o

prostředí tvrdí, že je náročné zvládat očekávání, které sebou automaticky přináší a že pokud klient své prostředí mění, zásadním způsobem to ovlivňuje jeho život.

Lidská práva byla použita u obou stran. Ženy o lidských právech mluvily ve spojitosti s migrací. Migrující osoby jsou schopné se adaptovat na nové prostředí, jelikož jedním z jejich očekávání může být zlepšení situace jejich lidských práv. Migranti odcházejí ze svých zemí z důvodů neakceptování jejich náboženství, rase či politického vyznání aj. Často dochází ke spojování termínů lidská práva a podpora důstojnosti. Muži hovoří taktéž o lidských právech a důstojnosti. Mluví o tom ve spojitosti s menšinami a říkají, že jsou zde dvě možnosti, jak tuto věc uchopit. Buď mohou být lidská práva společností zabezpečena, pokud tomu tak není, dochází k diskriminaci menšin a jejich členů.

Pojem **blaho** nebyl v této kapitole zastoupen.

Ženy v této kapitole nezmínily pojem **solidarita**. Muži o solidaritě mluví v případě rodiny a v případě vyloučených lokalit. Pokud jde o první případ, tedy rodinu, je řečeno, že pokud v rodině nefunguje solidarita, není tedy možné, aby si ji členové rodiny přenášeli do svého jednání a chování. To samé platí v případě absence lásky, jistoty, bezpečí nebo úcty. Ve druhém případě jde o vyloučené lokality. Ze stran majoritních společností pociťují osoby z vyloučených lokalit solidaritu velmi malou nebo dokonce žádnou.

Spravedlnost, solidarita, rovnost – toto mají být základní hodnoty pro lepší vztahy mezi majoritní a minoritní společností. To uvádějí autoři, ženy se k pojmu spravedlnost nevyjádřily.

Pojem **sociální fungování** ženy nijak nedefinovaly, spíše zmiňovaly, co tento pojem narušuje. K nerovnováze v sociálním fungování dochází kvůli špatné interakci mezi jednotlivými členy rodiny nebo jiného sociálního prostředí. Dále autorky uvádí, že ke ztíženému sociálnímu fungování dochází z důvodu postižení, v tomto případě jsou největším problémem překážky v prostředí. Muži stejně jako ženy spojují sociální fungování s rodinou. Rovněž tvrdí, že rozpad biologické rodiny má nelibé účinky na děti, což se může promítat do jejich sociálního fungování v dospělosti.

K poslednímu pojmu **zmocňování** se vyjádřili jen muži. Říkali, aby si klient mohl zajistit sám své základní potřeby, bude potřebovat ze začátku pomoc sociálního pracovníka. Ze začátku by se mělo jednat o pomoc větší a postupně by měla pomoc postupně klesat s tím záměrem, aby se klient osamostatnil a své problémy a potřeby mohl řešit v budoucnu sám.

Kapitola byla napsána pochopitelně, její četba byla víceméně bezproblémová. Šlo zejména o výpis a popis jednotlivých cílových skupin, s kým může sociální pracovník přijít do styku. V jednotlivých částech těchto cílových skupin byl přítomen vždy i možný návod na práci a komunikaci. V tomto návodu byly většinou přítomny i možné negativní dopady špatného zacházení s klienty. Autoři si opět pokládali otázky a hledali na ně odpovědi v textu. Tyto otázky občas sloužily také k zamyšlení čtenáře. Kapitola nepojednávala jen o cílových skupinách sociální práce, ale také i o situacích do kterých se může člověk dostat, popis těchto situací a možnosti, jak se z nich dostat a tudíž pomoci klientovi.

4.6 Kapitola s názvem Služby a programy

Tato kapitola obsahuje:

- 92 stran
- 42 článků
- 23 článků od žen
- 13 článků od mužů
- 3 články od muže a ženy
- 2 články od dvou mužů
- 1 článek od dvou žen

Pojem **solidarita** byl zaznamenán jen u žen. Ty jej spojují s humanitární pomocí, kdy tvrdí, že je jedním z jejích hlavních hodnot. Dále zmiňují svépomocné skupiny, jež jsou založené a fungují na principu vzájemné solidarity a podpory mezi členy sdílejícími své problémy. Solidarita by měla být napříč všemi společenskými skupinami.

Dalším z pojmů, jež využily jen autorky, je pojem **spravedlnost**. Autorky říkají, že spravedlnost je důležitá pro fungování mezinárodní sociální práce a tudíž je jednou z hodnot.

Pojem **blaho** byl použit u autorů, který jej spojují s hodnocením péče a poskytovaných služeb. Čím je blaho klientů vyšší, tím by měla být poskytovaná služba kvalitnější.

Lidská práva spojovali muži s důstojností. Zejména pak viděli její spojitost s důstojným umíráním v hospicích. Ženy mluvily o lidských právech a jejich univerzalitě ve spojení s Všeobecnou deklarací lidských práv. Také řekly, že lidé ve vězení mají svá lidská práva, ovšem právo na svobodu je omezené. Tato omezenost je ovšem dána trestným činem, který daný člověk spáchal a porušil tím určitá pravidla. Ženy se dále vyjádřily k občasné obtížnosti s naplňováním lidských práv – pokud jsou lidé ohroženi chudobou nebo sociálním vyloučením je toto naplňování obtížnější, jelikož se lidem nedostává takových podmínek, při kterých lze tato práva naplňovat na 100%.

Další pojmy byly v textu zastoupeny téměř stejně. Pojem **potřeby** byl od autorek spojován s Maslowovou pyramidou potřeb, konkrétně se základními životními potřebami, jako je jídlo, pití, domov, zdravotní péče aj. Pro zvládnutí svého života na přijatelné úrovni, je nutné naplňovat výše zmíněné potřeby, které působí jako základy pro potřeby další. Jako je například potřeba zaměstnání nebo vzdělávání. Poprvé byly v textu zmíněny od autorek potřeby duchovní. Muži mluvili o uspokojování základních životních potřeb z Maslowovy pyramidy potřeb, jedinou změnou je, že na rozdíl od žen přidali k jejich výčtu ještě ošacení a hygienu. V této kapitole muži o potřebách hovořili buď jen ve spojení s prvním dílkem pyramidy, fyziologické potřeby nebo, posledním dílkem pyramidy, seberealizací, kterou ve spojení s potřebou taktéž využívali. Dále

muži tvrdili, že ústavní zařízení nebo pobytové služby mají být tou poslední možností, jak klientům pomáhat pokud nejsou již sami schopni zvládat své potřeby.

V této kapitole docházelo k častému zmiňování pojmu **prostředí** ve spojitosti s domácím prostředím a přirozeným prostředím. Bylo tomu tak jak žen, tak u mužů. Ženy ve spojitosti s prostředím mluvily o řešení problémů. Je důležité se dívat, z jakého sociálního prostředí za námi klient přichází, jaké jsou na něj kladené požadavky tímto prostředím a zda je vůbec možné tyto požadavky splnit. Pokud to možné není, sociální pracovníci by měli nalézat společně s klientem jiné možnosti řešení. Při řešení poruch chování je práce s klientem, který se nachází ve svém rodinném prostředí mnohem efektivnější, jelikož můžeme pozorovat, jak na něj toto prostředí působí. Autoři mluví o adaptaci na prostředí – klient může své nové budoucí prostředí nejprve navštěvovat, aby si na něj lépe zvykl a nebyl novým prostředím šokován, pokud by do něj vstoupil ihned. Dále autoři mluví o tom, že ústavní prostředí rapidně snižuje schopnost obstát v prostředí neústavním, což znamená, že preferují domácí prostředí klienta.

Sociální fungování bylo zaznamenáno u obou stran. Muži o problémech sociálního fungování hovoří, jako o malé zkušenosti v mezilidských vztazích. To je možné napravit poradenskou činností, kdy jsou klientovi předány informace pro lepší fungování. Opět jsou v textu zmiňována ústavní zařízení a opět v negativním slova smyslu. Ústavní zařízení mohou mít neblahý vliv na budoucí sociální fungování klientů. Ženy spatřují podporu sociálního fungování v rodině. Definují sociální fungování jako schopnost klientů zvládat problémy na základě jejich přístupu k informacím a službám. Autorky v textu mluví o pobytových zařízeních, konkrétně pak o azylových domech, které pomáhají klientům v těžkých životních situacích a později tedy i k lepšímu sociálnímu fungování po návratu do svého přirozeného prostředí. Není to myšleno tak, že by ženy upřednostňovaly pobytové zařízení před domácím prostředím, jen tvrdí, že v těžké životní situaci může být takový chvilkový odchod z jednoho prostředí do druhého někdy prospěšný.

Pojem **zmocňování** byl zaznamenán u mužů, u žen a i v článku, který byl napsán ženou a mužem dohromady. Autorky vidí zmocňování v podávání informací a rad (např. občanské poradny) na základě kterých si klient může pomoci sám. V tomto

případě jde tedy pouze o verbální předání možností. Druhou možností je podporovat klienta v jeho dovednostech, které mohou být v případě budoucích problémů stěžejní k jejich vyřešení. Muži vidí základ zmocňování ve vzdělávání, rekvalifikaci, pozitivním ovlivňování osobnosti a podporování. Ženy a muž dohromady říkali, že pro zmocňování klienta je důležité posilování sociálních dovedností klienta, pracovních dovedností, kontrola chování klienta a jeho životního stylu a posilovat jeho odpovědnost.

Tato kapitola v sobě obsahovala snad největší důraz na poskytování péče v domácím nebo přirozeném prostředí klienta. Řekla bych, že ji mohu nazvat bojem za deinstitucionalizaci. V jednom článku jsem narazila na genderový problém, kdy se jednalo o poskytování služeb v azylovém domě pro matky s dětmi- muži s dětmi nemají dle článku na tuto službu nárok. Kapitola v sobě obsahovala i články, kdy autoři a autorky hovořili o rodině ne v zažitém pojetí, tedy manžel a manželka, ale o partnerech, kdy se připouštěla možnost stejnopohlavních rodin. Jak tomu bylo i v několika předchozích kapitolách, dochází v textech k pokládání otázek. Celkově byla kapitola dobře čtivá a jednalo se zejména o popisy jednotlivých cílových skupin a možnosti práce s nimi. Na každou cílovou skupinu bylo napsáno vícero článků, kde byly popsány možnosti práce ze všech možných úhlů.

4.7 Kapitola s názvem Profese

Tato kapitola obsahuje:

- celkem 22 stran
- 8 článků
- 5 článků od mužů
- 3 články od žen

Pojmy **spravedlnost, lidská práva a sociální fungování** nebyly v této krátké kapitole použity tak, jak jsou výše definovány.

Zmocňování. Tento pojem byl v textu nalezen pouze u mužů, kteří jej vnímají jako podporu participace klientů na svém životě, být klientům nablízku a poskytovat a učit příležitosti k samostatnosti a jak s těmito příležitostmi do budoucna zacházet.

Pojem **solidarita** se taktéž, jako předchozí pojem, vyskytl pouze u autorů. V tomto případě je se solidaritou spojována ekonomika státu a to tak, že autoři tvrdí, že lidé jsou spojeni se solidaritou a zájmy, které vyplývají z podobného postavení ve struktuře národní ekonomiky.

Pojem **blaho** se tentokrát vyskytl jak u autorů, tak u autorek. Bylo zajímavé spojení, které popisovaly autorky. Ty blaho spojovaly se supervizí. Tvrdily, že supervize pracovníků sebou nesou blaho klientů. Tím je myšleno, že pokud sociální pracovníci podstupují pravidelně a poctivě supervize, odlehčí tím tedy nejen primárně sobě, ale i klientům, jelikož s nimi mohou pracovat s tzv. čistou hlavou. Pro autorky je tedy sociální pracovník nástrojem sociální práce. Autoři spojují blaho se spokojeností klientů. Zároveň jde dle jejich mínění o nejčastější měřítko kvality sociálních služeb.

Jako obvykle pojmem, který se vyskytoval u žen i mužů je pojem **potřeba**. Muži v této kapitole hovořili o potřebě, která vznikla po roce 1989. Tou potřebou je reagování na již vzniklé a nově vznikající potřeby osob nacházejících se v nebezpečí sociálního vyloučení. Dále o potřebě hovořili ve spojení s definováním pomáhajících profesí – cílem pomáhajících profesí je umožnit osobám zvládat jejich problémy či uspokojovat své potřeby. Ženy o potřebách hovořily ve spojitosti se zaměstnanci a organizací. Takto byly potřeby zmíněné poprvé, vždy byly zmiňovány potřeby klientů. Tvrdily, že mají být naplněny jejich osobní potřeby proto, aby zaměstnanci zvládali kvalitně svou práci.

Prostředí bylo zmíněno jak muži, tak ženami. Autorky jednoduše říkají, že sociální pracovníci mají pomáhat klientům zvládat interakce s jejich sociálním prostředím. Muži o prostředí mluvili více. Muži stejně jako ženy spojovali prostředí s tím, že sociální práce se zaměřuje na pomoc s problémy v interakcích lidí a jejich sociálním prostředím. Zde je rozdíl v tom, že muži toto přisuzují sociální práci, ženy sociálním pracovníkům.

Někteří autoři uváděli, že zásadní věcí, jak něco změnit, je působit na sociální prostředí a ne na klienta samotného. Je tedy tedy dilema koho měnit, zda prostředí nebo klienta.

Kapitola Profese se mi četla bez větších problémů. Články byly napsané jasně a pochopitelně. Tato kapitola, jak už její název napovídá, byla konstituována spíše na sociální práce obecně a na to, co sociální práce potřebuje pro kvalitní fungování. Obsahovala články jako Supervize, Sociální pedagogika a sociální práce nebo Kvalita sociální práce.

5 Shrnutí jednotlivých pojmů

Zde dojde k souhrnu jednotlivých pojmů, vybraných na základě definic sociální práce. To bude provedeno tak, že každý jednotlivý pojem bude shrnut ze všech sedmi kapitol Encyklopedie sociální práce a dojde tudíž k sumarizaci a přehledu, jak o jednotlivých pojmech autoři a autorky hovořili.

Dále dojde k rozboru jednotlivých pojmů z odborného hlediska. To bude založené na tom, že názory autorů a autorek o jednotlivých pojmech budou podloženy literaturou, kdy tato literatura bude korespondovat s pohlavím autora nebo autorky. Jinými slovy pokud bude popisován pohled muže, bude podložen literaturou od muže/mužů a naopak. Tím bude poukázáno, že mnou zjištěný obsah z analýzy se vyskytuje i v jiných zdrojích.

5.1 Lidská práva

Pojem lidská práva patřil obecně k té skupině méně zastoupených pojmů, i přes to je důležitý. Celkově se lidská práva vyskytla v 5 ze 7 kapitol. O něco málo byla lidská práva více zmiňována ženami.

Lidská práva byla obecně spojována s Všeobecnou deklarací lidských práv a Listinou základních práv a svobod. Mezi konkrétní zmiňovaná práva patří:

- právo na rovné příležitosti, právo na péči, právo na důstojnost, právo na přiměřenou životní úroveň, právo na svou víru, právo na rodinu, právo na život, právo na práci

Nejvíce byl v tomto případě kladen důraz na právo na důstojnost nebo na důstojný život.

Další spojitost s tímto pojmem spatřuji v konfliktu dodržování lidských práv. Autoři i autorky tyto konflikty (nebo dilemata) spojují zejména s konkrétními cílovými skupinami sociální práce. Nezaznamenala jsem tyto konflikty více dopodrobna rozebrané. Mezi vybrané skupiny patří:

- menšiny, migranti, ženy (ve spojitosti s lidskými právy a kulturními právy), osoby ohrožené sociální exkluzí nebo chudobou, osoby ve výkonu trestu odnětí svobody.

I jen v případě, že jsou osoby ohroženy nějakým problémem, konkrétně sociální exkluzí, je těžší lidská práva naplňovat ve své komplexní míře. Konflikt byl spatřován i mezi lidskými právy a kulturními právy. Zde byl uveden příklad diskriminace žen jako součást tradice dané kultury – lze uvést aktuální problémy s postavením žen v Islámu.

Poslední skupinou u tohoto pojmu lze spatřovat v tom, kdo má lidská práva garantovat. Zde se autoři (v tomto případě jen muži) shodují na dvou možnostech – stát a společnost. Stát má garantovat lidská práva a společnost by je měla ve svém dobrém zájmu zabezpečovat pro všechny. Pokud tomu tak ovšem není, může dojít mimo jiné k diskriminaci výše zmíněných skupin.

5.1.1 Lidská práva z pohledu gender

Pohled mužů

Muži v Encyklopedii hovoří o lidských právech u menšin, tvrdí, že jejich nerespektováním a nedodržováním může dojít k diskriminaci těchto skupin. To jen potvrzuje Listina základních práv a svobod, konkrétně pak článek 24 a 25. Kdy článek 24 říká, že: „*Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.*“⁴⁶ a článek 25: „*Občanům tvořícím národnostní nebo etnické menšiny se zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích.*“⁴⁷

⁴⁶ Srov. Poslanecká sněmovna parlamentu ČR. *Listina Základních práv a svobod*. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

⁴⁷ Srov. Tamtéž

U migrace se nyní projednává zpřísnění některých požadavků. S ohledem na lidská práva to u všeho ovšem není možné, jak tomu tvrdí Čižinský. Konkrétně pak zmiňuje právo na rodinný život a na azyl.⁴⁸

Lidská práva jsou u mužů spojována s důstojností. O spojitosti lidské důstojnosti a sociální práce hovoří Šrajcer jako o zodpovědnosti a respektu. Jako příklad uvádí romskou komunitu či bezdomovectví, kdy je často od těchto menšin požadována pomoc, kdy se tyto skupiny brání tím, že je to povinnost sociálních pracovníků. Autor ve svém článku uvádí, že kritériem rozlišení není příslušnost k dané komunitě nebo menšině, ale vždy má jít pouze o ohled na lidskou důstojnost, která se má dostávat z obou stran (jak klientů, tak pracovníků).⁴⁹ Toto tvrzení jen potvrzuje předchozí spojení s lidskými právy a menšinami.

Jednou z funkcí práva obecně, je ochrana. Tu muži spatřují v souvislosti s lidskými právy. Listina základních práv a svobod se o ochraně zmiňuje v mnoha případech. Konkrétně pak jde o ochranu života, ochranu zdraví, ochrana práv, ochrana mravnosti, ochrana svobody, ochrana majetku aj.⁵⁰

Muži se o lidských právech obecně baví ve spojitosti s Listinou základních práv a svobod a Všeobecnou deklarací lidských práv.

Pohled žen

Ženy vidí spojitost lidských práv taktéž s ohroženými skupinami. Jednou z nich jsou migranti. V tomto případě autorky tvrdily, že je pro migranty těžké naplňovat svá lidská práva.

Je velmi důležité věnovat se rodinným i pracovním podmínkám žen migrantek ve středním a vyšším věku. Tyto ženy čelí trojitému znevýhodnění - ženy, migrantky

⁴⁸ Srov. HAIŠMAN, T. *Stanoviska odborníků k zákonu o pobytu cizinců a azylovému zákonu*. Sociální ISSN 1213-6204. Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/soubory/2-2007_socialnipracemigranty-120116135018.pdf

⁴⁹ Srov. ŠRAJER, J. *Lidská důstojnost a sociální práce*. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>

⁵⁰ Srov. Poslanecká sněmovna parlamentu ČR. *Listina Základních práv a svobod*. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

a osoby ve vyšším věku. Tímto bylo poukázáno na různorodost potřeb a bariér, jimž musí ve svých životech čelit. Dalším problémem je malá informovanost migrantů v oblasti zaměstnávání, uznávání studia, neznají náš penzijní systém, neví kam se obrátit o pomoc.⁵¹ Všeobecná deklarace lidských práv říká, že každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.⁵²

Autorky zmiňují konflikty lidských práv a kulturních práv, jež mohou vést k diskriminaci. V dnešní době je takovým palčivým konfliktem například postavení žen v islámu. Žena je muži podřízená, což ukazuje úryvek z Koránu (4:34): „*Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jedněm z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a stráží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil strážit. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je! Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je vznešený, veliký.*“ V právu Šaría se mimo jiné také píše, že muslimky mohou být potrestány za přečiny, jako např. nevěra, které nejsou v jiných zemích takto trestány nebo nejsou trestány vůbec.⁵³

Ženy s pojmem lidská práva zmiňovaly právo na rovné příležitosti. V tomto případě je mnoho kategorií a oblastí, kde k rovnosti ani z daleka nedochází. Dohromady je uváděno 17 částí, kde je problém s touto genderovou rovností - institucionální zajištění, firemní prostředí, neziskový a akademický sektor, právo a diskriminace, média, politika, trh práce a politika zaměstnanosti, zdraví, školství, věda a výzkum, rodina a rodičovství, LGBT+, chudoba a prevence chudoby, genderově podmíněné násilí, migrace, romské ženy a ženy z minorit, kultura.⁵⁴ Problémem v dnešní době je trh práce. Při vstupu na trh práce opět existují nerovnosti mezi ženami a muži a ty jsou dány stereotypizací

⁵¹Srov. VOLEJNÍČKOVÁ, R., *Tak trochu jiný život – konference o bariérách a životních podmínkách migrantek v české republice* Dostupné z:

http://www.genderonline.cz/uploads/da716994ab7721b2f0a341ba246739e7d3bcee1a_zprava-3-volejnickova.pdf

⁵²Srov. United Nations. *Všeobecná deklarace lidských práv*. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf

⁵³ Srov. Mediaoislámu. *Ženy v islámu*. Dostupné z: <https://www.mediaoislamu.cz/tema/zeny-v-islam/>

⁵⁴ Srov. BENEŠOVÁ, J., SMETÁČKOVÁ, I. (ed.) *Stíny optimismu: genderová rovnost v Česku 2015. Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v České republice v roce 2015*. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/64a2ec4acb3806c8c1669c39b0a2a87c375101e3_recenze-5-benesova.pdf

v genderové dělbě rolí. U žen je často v popředí vzhled a krása, faktory jako je vzdělání a inteligence jsou naopak v popředí u mužů. Dalšími faktory, které jsou připisovány ženám, jsou pracovitost a spolehlivost. Řídící schopnosti a podnikavost jsou dominanty mužů.⁵⁵ Ženy tedy mají být krásné, mají mít příjemnou vizáž a být pracovitými a spolehlivými zaměstnanci. Muži mají být vzdělaní, inteligentní a řídicí a inovativní.

Ženy mluví o důstojnosti ve spojitosti s lidskými právy. Každý má právo na soukromí, což zahrnuje i právo ženy rozhodovat se o svém jednání a těle, například zda ukončí či neukončí své těhotenství. Toto právo je ovšem v některých zemích omezeno (Polsko). Právo na vlastní rozhodnutí, tedy odkazuje na pojem lidské důstojnosti. Lidská důstojnost totiž spočívá v možnosti svobodně utvářet svou identitu tj. svobodná vůle, svobodu volby.⁵⁶

Ženy se o lidských právech obecně baví ve spojitosti s Listinou základních práv a svobod a Všeobecnou deklarací lidských práv.

5.2 Sociální fungování

Pojem sociální fungování byl zaznamenán v 5 ze 7 kapitol. Co se zmínění pojmu v textu podle autorů a autorek, vedou v tomto případě jasně muži.

První velkou skupinou u tohoto pojmu je celkové vnímání nebo definování, co to sociální fungování je. Takovéto definování se nese snad každou kapitolou. Nejčastěji se sociální fungování bere jako schopnost (způsob) klientů zvládat jejich problémy a nároky, které jsou na ně kladené jejich prostředím.

Další skupina o pojmu sociální fungování je o tom, co jej ovlivňuje. Mohu říci, že se autoři i autorky jasně shodují, že má na sociální fungování velký vliv klientovo prostředí, ať už samotné nebo v interakci s ním. Mezi nejvlivnější prostředí patří dle textů rodina. Uvádí se, že v případě rozpadu biologické rodiny může dojít

⁵⁵ Srov. VALDROVÁ, J. *Gender a společnost: [vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií]*.

⁵⁶ Srov. BAROŠ, J. *K základům současných právních sporů o lidskou důstojnost*. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2009-3/K-zakladum-soucasnych-pravnich-sporu-o-lidskou-dustojnost.html>

k nepříznivým účinkům na všechny členy. Tyto nepříznivé účinky mohou v budoucnu negativně ovlivnit sociální fungování. Nepříznivý dopad nemusí mít samotný rozpad rodiny, ale i špatná komunikace mezi jednotlivými členy rodiny. Sociální fungování dále ovlivňuje životní situace klienta. Pokud klient trpí postižením, je jeho sociální fungování značně ovlivněno, toto ovlivnění je dáno mimo jiné překážkami, které klade prostředí. Ať už jde o překážky fyzického charakteru, finančního nebo emocionálního aj. Jako další, co může mít negativní vliv na sociální fungování, jsou ústavní zařízení. Taktéž jde v tomto případě o vliv na budoucí život, kdy je tím myšleno, že klient nemusí odchod z takového zařízení zvládnout.

Do třetí skupiny lze zařadit věci, které sociální fungování ovlivňují pozitivně. Jelikož jde v případě nezvládnutí sociálního fungování především o nedostatek informací a zkušeností v mezilidských vztazích, je možná pomocná ruka poradenství. Jako další pozitivní vliv je uváděna skupinová sociální práce. Autoři i autorky tvrdí, že největším pozitivem je sdílení zkušeností mezi klienty. V tomto případě mohou klienti získat jiný pohled na své problémy, další možnosti řešení a hlavně motivaci.

5.2.1 Sociální fungování z pohledu gender

Pohled mužů

Muži velmi často spojovali tento pojem s vlivem prostředí. Což jen potvrzuje Navrátil a Musil, kteří o sociálním fungování hovoří, že jde o trvalou interakci lidí a prostředí. Prostor klade na klienta požadavky, a pokud chce člověk zůstat v daném prostředí, je nucen na ně reagovat.⁵⁷

Sociální fungování je dle autorů jeden z cílů sociální práce. To také tvrdí Navrátil, který říká, že cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je potřeba vyjádřena buď skupinově, nebo individuálně. Sociální práce se také profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti sociálních rolí.⁵⁸

⁵⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce* s. 185.

⁵⁸ Srov. Tamtéž s. 184.

Nebo Sheafor, Horejsi a Horejsi považují za cíl sociální práce pomáhat jednotlivcům a sociálním systémům zlepšovat jejich sociální fungování a měnit podmínky tak, aby tyto subjekty chránily před potížemi ve fungování.⁵⁹

Navrátil sociální fungování vymezuje ještě jako: „*Vztah mezi očekávanými jednotlivce a sociálního prostředí. Jsou-li tato vzájemná očekávání v souladu (komplementarita), interakce probíhají harmonicky, nejsou-li, v interakcích nastávají obtíže.*“⁶⁰

Problémem v sociálním fungování autoři označují mimo jiné malou zkušenost v mezilidských vztazích. To tvrdí i definice sociálního fungování od Matouška, která říká, že je kvalita společenských vazeb jednotlivce, obvykle posuzovaná podle několika kritérií např. podle kvality vztahů k lidem a využití vlastního potenciálu.⁶¹ Nedostatek informací může být další z příčin horšího sociálního fungování. Dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách je poskytováno základní sociální poradenství. Poradenstvím se poskytují osobám potřebné informace, které mají přispívat k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.⁶²

Pohled ženy

Ženy spojují problémy v sociálním fungování zejména s problémy v rodině. Rodinu berou za základ člověka. Říkají, že chování v rodině si člověk přenáší dál do svého jednání. Toto jen potvrzuje ve svém článku Pejchová, která zmiňuje, že primární rodina, ve které člověk vyrůstá, se značně podílí na vytváření hodnot. Pokud jsou vztahy v rodině dobré a nekonfliktní, je předání hodnot mezi generacemi relativně snadné.⁶³ Významnou autorkou a propagátorkou byla Bartlettová, která pojem sociálního fungování zavedla do sociální práce v knize „The common base of social work practice“.

⁵⁹ Srov. Tamtéž s. 184.

⁶⁰ NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti*. s. 194

⁶¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. s. 196.

⁶² Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ze dne 14. 3. 2006.

⁶³ Srov. ELICHOVÁ, M. ed. *Pojetí kvality sociální práce: sborník z konference Pojetí kvality sociální práce v souvislosti se sebedefinováním sociálního pracovníka a jeho pomáhající profese*.

Skupinová sociální práce má podle autorek přispívat k lepšímu sociálnímu fungování. U skupinové sociální práce je důležité stálé členství, tím se vytváří nutná vzájemná důvěra členů při práci ve skupině. Problémy spojené s měnícím se složením skupiny jsou i tak převáženy výhodami fungování skupiny. Výhodou je, že takováto skupina dokáže rychle přijmout nového člena mezi sebe. Další výhodou je, že členové, kteří už nějakou dobu ve skupině jsou, dokážou díky tomu pomoci novým členům s problémem, který už sami zažili.⁶⁴

Ženy dále říkaly, že lidé se zdravotním postižením mají ztížené sociální fungování kvůli bariérám. Každý člověk se v průběhu svého života setkává s řadou překážek, které musí překonávat. Tyto překážky jsou součástí každodenního života. Nejde pouze o překážky fyzické, ale i o překážky psychické či sociální. Cílem podpory a pomoci osob s postižením je snaha o dosažení co možná nejvyššího stupně samostatnosti, což výše zmíněné bariéry komplikují nebo dokonce i znemožňují. Je třeba vždy vycházet z individuálních vlastností člověka, jeho rodinného prostředí a stupni postižení. Současná generace mladých osob s postižením vyrůstala v domácím prostředí a mají více zkušeností se životem v integrované společnosti než generace předchozí.⁶⁵

5.3 Zmocňování

Tento pojem byl použit ve všech 7 kapitolách. K tomuto pojmu se o něco více vyjadřovali muži než ženy.

Stejně jako tomu bylo u pojmu sociální fungování, i tady docházelo často k definování a vymezení pojmu. Pomoc, podpora, samostatnost, začleňování, posilování – toto se dá označit za pomyslné pilíře zmocňování. V tomto případě se nejednalo o jednu definici. Autoři i autorky o zmocňování nejvíce mluvili jako o:

- podporování samostatnosti klientů
- začleňování klientů do společnosti

⁶⁴ Srov. KUZNÍKOVÁ, I. *Pokročilé metody sociální práce se skupinami*. s. 43.

⁶⁵ Srov. OPATŘILOVÁ, D., ZÁMEČNÍKOVÁ, D., *Podpora rozvoje hybnosti osob s tělesným postižením*. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pdf/ps14/hybnost/web/pages/04-01-bariery.html>

- posilování adaptačních schopností
- pomoc při získávání moci nad svým životem
- naučit klienta rozhodovat o svém životě a nést za něj následky

Toto vše má být poskytováno střídavě. Aby si klient v budoucnu mohl své potřeby zajistit a sám a sám si také poradit se svou životní situací je zapotřebí, aby byla pomoc ze začátku intenzivnější a postupně tato intenzita klesala. Klient dostane rady a informace, se kterými je možné, aby si v případě dalšího problému mohl klient pomoci sám.

Další pomyslnou skupinou tohoto pojmu je podpora zmocňování. Tím mám na mysli kroky k rychlejšímu a smysluplnějšímu začlenění klienta do společnosti či života. V knize jsou uváděny následující kroky:

- posilovat sociální a pracovní dovednosti klienta
- pomoci klientovi zvládat a kontrolovat své chování
- umět řešit problémy a nést za své chování odpovědnost
- nabídnout klientovi možnost vzdělávacích programů.

5.3.1 Zmocňování z pohledu gender

Pohled mužů

Muži vidí za pojmem zmocňování přimět klienta k samostatnosti, zahrnout jej do rozhodování a nenechat, aby za ně rozhodoval někdo jiný, začlenit jej do společnosti a motivovat klienta ke změně života. Tuto vidinu zmocňování jen potvrzuje Navrátil, jenž říká, že sociální pracovník by měl pomáhat lidem k získání větší kontroly nad svým životem. Zmocňování můžeme také chápat jako legitimní prostředek k užití síly proti diskriminaci.⁶⁶

⁶⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. s. 238.

Obdobně tento pojem definuje i Matoušek, který jej spojuje s cílem některých postupů sociální práce. Tyto cíle spočívající ve zvýšení klientovy schopnosti prosazovat vlastní oprávněné zájmy a tudíž se dostat z utlačeného postavení. Termín se používá také ve spojitosti s posilováním sebevědomí, posilováním schopností vyjednávat, asertivně prosazovat osobní zájmy. Může se jednat také v sociální rovině, kde jde o prosazování zájmů velkých skupin (např. žen nebo homosexuálně orientovaných lidí).⁶⁷

Autoři vidí další možnosti zmocňování klienta v jeho vzdělávání a ve využívání rekvalifikačních kurzů, což jim může přinést nové poznatky a mohou být blíže ke své samostatnosti. Šrajger o tom ve svém článku říká, že jelikož často dochází k rozdílům v možnostech klientů, jde také o realizaci sociální spravedlnosti, která je možná při garantování rovnosti šancí. V tomto případě nejde o zajištění materiálních statků, ale o možnosti pomoci sobě samému. Zásadní je podoba vzdělávacího systému, který by neměl nikomu bránit v přístupu ke vzdělání. Za největší bariérou pro rovnost šancí se považuje masová nezaměstnanost. Proti této nezaměstnanosti je možné bojovat právě vzděláváním, ale také pomocí politických a ekonomických opatření.⁶⁸

Pohled žen

Ženy vidí zmocňování stejně jako muži. Jde tedy o to, aby klient získal moc a kontrolu nad svým životem, aby uměl hledat zdroje a informace, které mu pomohou řešit životní situace. Jde tedy o to, aby byl klient odpovědný za své jednání a byl samostatný.

Zmocňování je v úzkém sepetí se svépomocí, iniciativou, pomocí které se snaží sami klienti získat pro sebe větší vliv. Chamberlinová sepsala několik aspektů zmocňování. Mimo jiné mezi ně patří:

- Možnost přijímat samostatná rozhodnutí
- Mít přístup k informacím a zdrojům
- Mít výběr

⁶⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. s. 144.

⁶⁸ Srov. ŠRAJGER, J. *Sociální spravedlnost jako základní kritérium sociální práce a sociální politiky*. Dostupné z: http://socialniproace.cz/soubory/sp4_2014_web-151202115318.pdf

- Možnost zastávat se sebe sama, svých přání
- Možnost vyjádřit emoce
- Vědomí vlastních práv a jejich obhajování
- Mít svůj život pod kontrolou ⁶⁹

Existují i názory, že není možné člověka zmocňovat, člověk musí ke zmocnění dojít sám. ⁷⁰Na druhou stranu má sociální pracovník různé úkoly a jedním z nich má být dle Nečasové právě ono zmocňování. ⁷¹

5.4 Spravedlnost

Tento pojem byl použit v 6 ze 7 kapitol. V případě tohoto pojmu došlo víceméně k shodě, co se týká využití ženami a muži.

Jako tomu bylo i v předchozích pojmech i zde docházelo k definování, o co se jedná. O spravedlnosti se v knize mluvilo ve spojení s:

- rovnými příležitostmi
- stejným zacházením
- svobodného rozvíjení
- hodnotami vzájemné pomoci, podpory, solidarity a rovnoprávnosti

Spravedlnost je sama o sobě hodnotou. V textech byla často spojována s dalšími hodnotami, jako jsou již výše zmíněná solidarita nebo rovnost. Spravedlnost, solidarita a rovnost jsou považovány za základní hodnoty, jež mají za úkol zlepšit vztahy mezi

⁶⁹ Srov. MARKOVÁ, Eva, Martina VENGLÁŘOVÁ a MIRA BABIAKOVÁ. *Psychiatrická ošetrovatelská péče* s. 158.

⁷⁰ Srov. BAŠTECKÁ, B. *Psychosociální krizová spolupráce* s. 150.

⁷¹ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. s. 5.

dominující společností a menšinami. Je také označována v textu za základní mezinárodní hodnotu pro sociální práci.

Další skupina tohoto pojmu se zabývá rozdíly ve spravedlnosti/nespravedlnosti. V této skupině se autoři i autorky pozastavují nad genderovým problémem rolí. V tomto případě tvrdí, že spravedlnost by měla být jednou z hodnot, která napomůže svobodnému výběru určité role, kterou bude chtít klient přijmout za vlastní. Nebudou mu na překážku omezené ženské a mužské role. Dále mu nebudou rozhodování stěžovat pravidla, které kontrolují držitelé moci. Má tedy dojít k tomu, aby byla jakákoliv společenská pozice dostupná komukoliv.

Zde se spravedlnost do určité míry spojuje s lidskými právy. Za spravedlnost se považuje takové chování, které zaručuje, že s každým bude nakládáno podle práv a tato práva mu nebudou omezována nebo odpírána.

5.4.1 Spravedlnost z pohledu gender

Pohled mužů

Autoři paradoxně spojovali spravedlnost s nespravedlivými rozdíly. Tyto rozdíly spatřovali v rozhodování podle pravidel, jež kontrolují držitelé moci - stát, politika. Vůdčí je v tomto případě předpoklad, že některé problémy nejsou řešitelné na úrovni individuálně etické, ale vyžadují řešení systémová, to znamená politická. Sociální spravedlnost zde tedy splývá se spravedlností politickou. Spravedlnost státu tak není možné odvozovat od spravedlnosti osobní, ale tato spravedlnost se přesouvá na spravedlnost institucí.⁷²

Tento problém souvisí s další spojitostí, jež autoři spatřovali. V textech byly od autorů zaznamenány rozbroje mezi minoritní a majoritní společností. Jako možnost řešení spatřovali v hodnotách spravedlnosti, solidarity, rovnosti. Autoři se spravedlností spojovali rovnost šancí a možnost jakékoliv pozice pro každého. Od počátku tohoto století lze zjistit jednoznačný trend a to, že spravedlností se mnohem méně rozumí

⁷² Srov. JINEK, J. *Sociální spravedlnost pro sociální práci*. Dostupné z: http://socialniprace.cz/soubory/sp4_2014_web-151202115318.pdf

rovnost výsledků, ale mnohem více rovnost startovních pozic a šancí k dosažení úspěchu. Dále se požadavek rovnosti šancí týká zvláště dětí a mladých lidí. Neexistuje žádný důvod k tomu, aby děti z nižších společenských vrstev, byly kvůli svému původu znevýhodňovány ve svých šancích. Z hlediska budoucí společnosti je totiž nevýhodné, nevyužít potenciál pracovních sil a nadání dětí z rodin s nižším vzděláním. Nejdůležitější institucí pro podporu spravedlnosti šancí je vzdělávací systém. V něm existují, co se týče spravedlnosti, enormní problémy - mnozí rodiče nemohou zaplatit poplatky, málo míst v předškolních zařízeních aj.⁷³

Dle mužů je spravedlnost spojována s právy. O spravedlnost se jedná, pokud je s každým nakládáno podle práv a tato práva mu nebudou odpírána a omezována.

Pohled žen

Autorky mluví ve spojitosti se spravedlností se svobodou. Konkrétně se svobodnou možností výběru rolí vybranou dle svých vlastních schopností a volby. Podíly mužů a žen v profesích jsou výsledkem kulturních a společenských hodnot. Tyto hodnoty určují strategii žen a mužů v životním a pracovním poli působnosti. Dnešní poměry v sociální práci mohou být ovlivněny rolemi, vzorci chování i společenskými pozicemi přisuzované mužům nebo ženám, jsou tedy ovlivněny genderem.⁷⁴

Genderové nespravedlnosti jsou utvářeny sociálními strukturami. Globální struktury a procesy vytvářejí řadu genderových nespravedlností, z čehož vyplývá, že tyto genderové nespravedlnosti nemohou být odstraněny místně, jelikož místní pozitivní vývoj je znemožněn globálním vývojem. Bez globální spravedlnosti tudíž místní genderová spravedlnost není možná.⁷⁵

⁷³ Srov. KRUIP, B. *Sociální spravedlnost před novými výzvami – Úvahy ze sociálně-etické perspektivy*. Dostupné z: http://socialniprace.cz/soubory/sp4_2014_web-151202115318.pdf

⁷⁴ Srov. ELICHOVÁ, M, ed. *Pojetí kvality sociální práce: sborník z konference Pojetí kvality sociální práce v souvislosti se sebedefinováním sociálního pracovníka a jeho pomáhající profese*.

⁷⁵ Srov. NYKLOVÁ, Blanka a Marta VOHLÍDALOVÁ. *Několik postřehů o sexu a kapitálu: zpráva z feministické konference „sex and capital“*. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/b9da19d30122ab245b02f1ea38657c91d145e2e9_recenze-uhde-feministicky-prispevek.pdf

Ženy zmiňují, že spravedlnost je jednou z hodnot sociální práce a spojují s další hodnotou, s rovností a rovnými příležitostmi a zacházením. Pro sociálního pracovníka je důležité, aby si vypěstoval schopnost vnímat vše, co může vést k vyloučení, marginalizaci či jinému znevýhodnění. Proto by pak neměly uniknout náznaky diskriminace nebo utiskování v různých otevřených i skrytých podobách.⁷⁶

Jak jsem již zmiňovala výše, ženy spojují spravedlnost s hodnotou sociální práce, ale také mezinárodní sociální práce. Toto tvrzení jen potvrzuje definování Mezinárodní federace sociálních pracovníků (IFSW). Jedná se o globální organizace usilující o sociální spravedlnost, lidská práva a sociální rozvoj prostřednictvím podpory sociální práce, modely osvědčených postupů a usnadňování mezinárodní spolupráce.⁷⁷

5.5 Blaho

Jsem si vědoma, že jsem neprováděla kvantitativní výzkum, nýbrž kvalitativní, považuji ovšem za důležité zmínit, že pojem blaho byl nejméně zmiňovaný. Ze všech 7 kapitol bylo blaho zaznamenáno jen ve 4 kapitolách. Zastoupení bylo stejné, ani muži ani ženy tedy neměli více nebo méně zmínek než druhá strana.

Vyjadřování autorů a autorek o termínu blaho lze shrnout do dvou skupin. Tou první je hodnocení péče. Blaho, jinak také spokojenost klientů, je dle knihy měřítkem kvality, jde tedy o hodnocení péče a poskytovaných služeb.

Druhá skupina je zaměřena na to, kde nebo v jakých situacích dochází ke zvyšování blaha. V tomto případě vidí autorky blaho v cíli sociální terapie – stav úplného tělesného, duševního a sociálního blaha, což je podobné definici zdraví od Světové zdravotnické organizace. Dále vidí zvyšování blaha v supervizích. Zde je pojem spojován jak s blahem sociálních pracovníků, tak s blahem klientů.

⁷⁶ Srov. MACHULOVÁ, H. *Reflektivní praxe a etika ctností: Možná cesta pro spojení teorie s praxí a odbornosti s lidskostí*. Dostupné z: http://socialniprace.cz/soubory/sp4_2014_web-151202115318.pdf

⁷⁷ Srov. IFSW. *What we do*. Dostupné z: <http://ifsw.org/what-we-do/>

Obecně vzato se autoři vyjadřovali o tom, že lidé nemají ve stát důvěru, jakožto v garantovi veřejného blaha, což může být zapříčiněno aktuální i historickou politickou situací (války, totalitní a komunistický režim).

5.5.1 Blaho z pohledu gender

Pohled mužů

Autoři pojem blaho spojují s častým měřítkem hodnocení kvality služeb a sociální práce obecně. Po hledání termínu blaho v českém Etickém kodexu sociálních pracovníků jsem jej nenašla. V Mezinárodním etickém kodexu jsem byla již úspěšnější. Ten tvrdí, že sociální práce je založena na respektu k hodnotě a důstojnosti všech lidí a na právech, která z toho vyplývají. Sociální pracovníci podporují a chrání fyzickou, duševní, emocionální a duchovní integritu a blaho každého člověka.⁷⁸ Takovéto blaho má být dle autorů garantováno státem. To jen potvrzuje Matoušek ve svém Slovníku sociální práce, kdy o blahu mluví, že jde o ideál sociálního státu, ke kterému má směřovat politika a její subjekty. Tyto subjekty by měly podporovat uspokojování potřeb občanů, pokud je jiné společenské instituce, jako je například rodina, neuspokojují.⁷⁹

Pohled žen

Autorky spojují pojem blaho s pohodou a definicí zdraví podle Světové zdravotnické organizace - Zdraví je definováno jako stav plné tělesné, duševní a sociální pohody (blaha) a nikoli jen jako nepřítomnost nemoci či vady.⁸⁰

Dále hovoří o supervizích. Říkají, že supervize mají pozitivní dopad jak na pracovníky, tak na klienty. Dopad na klienty není viditelný hned na první pohled. Pokud proběhne supervize tak, jak má, sociální pracovník si tím může vyřešit své problémy,

⁷⁸ Srov. Společnost sociálních pracovníků České republiky. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. Dostupné z:

https://www.vkci.cz/soubory/prilohy/67_0_eticky%20kodex%20soc%20pracovniku.pdf

⁷⁹ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. s. 193.

⁸⁰ Srov. Krajská hygienická stanice královéhradeckého kraje. *Kurs 6 – Podpora zdraví*. Dostupné z: http://www.khshk.cz/e-learning/kurs6/kapitola_11_definice.html

keré mu práce může přinášet. V českém Etickém kodexu sociálních pracovníků nikde nenajdeme požadavky, které jsou kladené ve vztahu k samotnému pracovníkovi. Nalezneme zde pravidla ve vztahu ke klientovi, k organizaci nebo ke kolegům, ale nikoliv k vlastní osobě.⁸¹

Franséhn uvádí ve svém článku několik definic supervizí. První definice je zaměřena na sociální pracovníky. Druhá je zaměřená na klienty.

- Pettitt & Olson definují supervizi jako formu dobrovolné činnosti, která je zaměřená na změnu. Jejím cílem je dát sociálním pracovníkům příležitost promluvit o svých zkušenostech a nápadech s jedním nebo více lidmi a se supervizorem. Výsledkem je větší kompetence supervidovaných v jejich oborech.
- Pertoft & Larsen o supervizi říkají, že jde o proměnný proces, který má za cíl zvyšovat kompetence celé skupiny. Narůstají při něm odborné znalosti, které se prohlubují ve snaze zajistit klientovi dobrou péči. Jde o skupinovou aktivitu, která je prováděna pravidelně se supervizorem přicházejícím zvenčí.⁸²

5.6 Solidarita

Tento pojem byl použit ve všech kapitolách. Byl použit víceméně stejně jak u autorů, tak autorek. Solidarita byla pojmem, který se v jednotlivých kapitolách vyskytoval buď jen u mužů, nebo jen u žen, nenalezla jsem tedy ani jednu kapitolu, ve které by se vyjádřili jak muži, tak ženy dohromady.

Kniha pojem solidarita spojuje s tím, kde všude se vyskytuje v sociální práci. Je jasné, že se solidarita vyskytuje i jinde, kniha ovšem solidaritu spojuje zejména s charitou, humanitární pomocí, svépomocnými skupinami nebo komunitní péčí.

Solidaritě se nedostalo obecnému definování, ale je spojována s určitými hesly, které ji ovšem dle mého názoru vystihují lépe, než definice. Podle autorů i autorek jde o

⁸¹ Srov. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. Dostupné z: <http://ssper.xf.cz/code.html>

⁸² Srov. FRANSÉHN, M. *Význam supervize v sociální práci na příkladu Švédska*. Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/soubory/4-2007_praxeasupervizevsp-120116135450.pdf

solidaritu, pokud se jedná o soudržnost, kolektivní jednání, skupinovou kooperaci, altruismus, aj. Je také označována za hodnotu sociální práce. Spojení jsem mimo jiné také našla v náboženství a poukázáním na spojení se ctností. Dle autorů se nejedná pouze o hodnotu sociální práce obecně, jde také o princip křesťanské sociální etiky. Autoři také spojují solidaritu se státem a to v tom slova smyslu, že by ji měl stát poskytovat a zaručovat. To potvrzuje Arno Anzenbacher ve své knize Křesťanská sociální etika - Pokud potřeba solidarity vyplývá z právního nároku, je solidarita právní povinností, proto by jistá míra solidarity měla být stanovena a prosazována pozitivním právem.⁸³

Další skupinou, se kterou se solidarita spojuje, je prostředí, dá se říci, že i se sociálním fungováním. Z prostředí byla uvedena rodina, jako důležitý zdroj solidarity – pokud v rodině nefunguje solidarita, nemohou si ji tak členové rodiny přenést do jiného prostředí nebo do svého chování. Toto byl příklad prostředí, kde se solidarita vyskytuje (v porovnání s dalším typem prostředí). Tím je ulice. Ta je vnímána jako prostředí, kde solidarita funguje na velmi nízké úrovni nebo nefunguje vůbec. Solidarita by měla být přítomna ve všech společenských skupinách a kruzích.

5.6.1 Solidarita z pohledu gender

Pohled mužů

Autoři spojují solidaritu se státem, právem nebo ekonomikou. Je tím myšleno, že má být solidarita z určité části garantována státem, z určité například rodinou.

Možný ve svém rozhovoru mluví o solidaritě jako o vícevrstvé. Jedná se o vrstvy biologické, kulturní a institucionální. Biologickou solidaritou je myšlená rodina (*autoři taktéž spojují solidaritu s prostředím, konkrétně pak s rodinou*). Tato solidarita je viděná i u zvířat – pokud chce druh přežít, musí existovat jistá solidarita mezi členy. Aby civilizace mohla dohromady fungovat, je nutné mít v sobě zahrnutou kulturní solidaritu, jako prvek vzájemné pomoci. Třetí vrstvou je myšlena institucionální solidarita, kde jde o podporu v rámci státu – zabezpečení nemocenské, sociální,

⁸³ Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*. s. 43.

důchodové aj. Jedna část solidarity tedy plyne z nás a naší rodiny, druhé z kultury a třetí je zprostředkovaná sociálním státem.⁸⁴

Muži dále spojovali solidaritu se sociální etikou a tvrdili, že má být slovo solidarita spojováno s celkem, že má být garantována pro všechny.

Dolista ve svém rozhovoru rozděluje sociální etiku na dvě části – individuální a celospolečenskou (lidstvo jako celek). Individuální část sociální etiky se zaměřuje na rozvoj člověka. Současně se musí věnovat rozvoji lidstva jako celku a vyjadřovat tak solidaritu s lidmi v nouzi. Tato celospolečenská část sociální etiky umožní lidem zprostředkovat lidštější životní podmínky.⁸⁵

Náboženství a solidarita je dalším spojením, které od autorů přichází. Durkheim rozlišuje dva typy společností – společnosti s mechanickou solidaritou a společnosti s organickou solidaritou. Společnosti s mechanickou solidaritou lze přirovnat k tomu, co dnešní sociologie chápe jako společnost tradiční. Je to společnost uspořádaná v malých společenských a územních celcích (např. vesnice) a je integrována náboženstvím, které vytváří kolektivní vědomí.⁸⁶

Pohled žen

Ženy spojují solidaritu s konkrétními možnostmi sociální práce, jednou z nich je komunitní práce. Komunita je brána jako specifické místo například sousedství nebo určité území. Jde o část kolektivu lidí sdílející společné kódy a praxi, jako prožitek nebo jeho část například solidaritu, která může svazovat vzájemné člen skupiny do sociálního hnutí.⁸⁷

⁸⁴ Srov. BALÁŽ, R. *Silný pomáhající stát udělal člověka méně závislým na pomáhajících dětech.*

Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf

⁸⁵ Srov. BAJER, P. *Důvěrnost údajů zakotvuje Kodex občanského poradce.* Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2004-4-090221132958.pdf>

⁸⁶ Srov. Wikisofia. *Émile Durkheim.* [online] © 2013 [cit.]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/%C3%89mile_Durkheim

⁸⁷ Srov. KRAUSOVÁ, A. *Jaké jsou požadavky na komunitní vzdělávání v soudobé společnosti?* Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2004-4-090221132958.pdf>

Další konkrétní možností sociální práce je Charita. Ta uvádí solidaritu jako jednu ze svých zásad. Solidarita je postojem empatie, s níž se Charita snaží vcítit do situace druhých a vidět svět z této (jejich) perspektivy. Solidarita v Charitě je zejména solidaritou s chudými. Nárok na pomoc mají přednostně ty osoby, které ve svém okolí nebo v systému sociálního zabezpečení nenalézají žádnou či dostatečnou pomoc. Charita podporuje jejich práva a podle zásady participace také zapojení do rozhodovacích procesů, které se jich týkají.⁸⁸

Humanitární pomoc pomáhá lidem prosazovat své svobody a potlačovat diskriminaci, prosazuje principy lidských práv a svobod. Zároveň prosazuje myšlenku lidské solidarity a spoluzodpovědnosti na celospolečenské úrovni.⁸⁹

Solidarita má být poskytována napříč všemi společenskými skupinami a generacemi. Mezigenerační solidarita je připravenost k poskytnutí vzájemné pomoci mezi generacemi. Tato solidarita vychází z předpokladu, že hodnoty a postoje, tak i vzorce chování a připravenost poskytnutí vzájemné pomoci mezi generacemi jsou výsledkem procesu rodinné socializace.

Solidarita je tedy na blízkosti založený vztah vzájemné úcty, ochoty pomoci a respektu, kdy jednotliví členové tohoto podpůrného vztahu je přijímají i dávají druhému. Zároveň jsou schopni empatie a vcítění se do stavu druhého.⁹⁰

5.7 Prostředí

Prostředí patří k pojmům, které se vyskytovaly v každé kapitole, a to hojně. Zastoupení žen i mužů je víceméně stejné.

Základem první skupiny je vymezení prostředí, co tím autoři a autorky konkrétně myslí:

⁸⁸ Srov. Charita ČR. *Kodex Charity Česká republika*. Dostupné z: <http://www.charita.cz/res/data/000077.pdf?seek=1294994736>

⁸⁹ Srov. Člověk v tísni. *Naše vize, mise a hodnoty*. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/cs/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/highlight/1>

⁹⁰ Srov. SZOTÁKOVÁ, M. *Nevidomé matky a jejich vidomé děti*. Dostupné z: http://www.socialnprace.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf

- škola, spolužáci
- přátelé
- rodina
- sousedé
- komunita
- zaměstnanci
- ulice

Druhá často zastoupená skupina nese název rizika prostředí, je zde myšleno, jaká rizika prostředí přináší i jaká rizika již obsahuje. Rizikem jakéhokoliv problémového prostředí je, že pokud z něj klient odejde, je velmi pravděpodobné, že si navyklý způsob života nebo nepříznivý vliv, který na něj dané prostředí má, přenesení do prostředí nového. Na tento problém navazuje i ten další, což je adaptace na prostředí, ať už myšleno na prostředí úplně nové (přicházím do něj poprvé) nebo se do něj vracím (např. z ústavní léčby). Další riziko, které prostředí přináší je nálepkování. Status nebo nálepkou klienta může osobě připsat prostředí, i když se ve skutečnosti o klienta vůbec nejedná (např. osoba pohybující v blízkém kontaktu s lidmi užívající alkohol nebo drogy, může být považován taktéž za konzumenta). Sociální prostředí je vždy specifické, je nutné brát ohled i na velikost prostředí, kde klient působí, na možnosti vzdělávání nebo zaměstnání, jaké je dopravování, ekonomická situace aj. Tato specifika mohou být někdy brána jako překážky při řešení problémů, jindy mohou zase být zdrojem pro řešení.

Třetí skupinou je přirozené prostředí klienta. Autorky považují za důležité sledovat, z jakého prostředí klient přichází a jaké na něj klade nároky a zda je možné je naplňovat. Pokud je možné dané požadavky naplňovat a překonat potencionální překážky, je dle autorek vhodné řešit problémy v tomto přirozeném prostředí klienta. Můžeme zde spatřovat, co klienta trápí – komunikace, osoby aj. Přirozené prostředí dává klientovi i zpětnou vazbu, která může být ovšem pozitivní i negativní.

Měnit prostředí nebo měnit klienta? Tuto otázku si pracovníci často pokládají. V knize na ni není jasná odpověď, každá kapitola říká trochu něco jiného. Jedna strana je pro změnu klienta, ta druhá by změnila prostředí. Je ovšem jasné, že tyto dva pojmy jsou nerozlučně spjaté.

Prostředí má svůj podíl i v plánování sociálních služeb. Plánování sociálních služeb se opírá o informace o cílových skupinách a jejich potřebách v jejich sociálním prostředí. Prostředí svými nedostatky také může ukazovat, kudy se má sociální práce vyvíjet.

5.7.1 Prostředí z pohledu gender

Pohled mužů

Autoři často tvrdili, že prostředí klade požadavky na klienta, že prostředí je vždy specifické a nemělo by se při řešení problémů působit nejen na klienta, ale hlavně na prostředí. Toto jen potvrzuje Navrátil, který o prostředí říká, že prostředí klade na člověka požadavky a člověk je nucen na ně reagovat. Mezi člověkem a prostředím, obvykle panuje rovnováha. Tato rovnováha je narušena pokud lidé požadavky prostředí dostatečně nezvládají. Někteří lidé si s tímto problémem poradí sami. Navrátil dále tvrdí, že příčinou problémů nebo to, že je člověk nezvládá, může být nedostatek dovedností vypořádat se s problémem nebo nepřiměřenost požadavků prostředí. Předmětem intervence sociálního pracovníka je interakce mezi způsobilostí klienta zvládat a tím, co od něj dané prostředí očekává.⁹¹

Podobně prostředí definuje i Matoušek, který o něm říká, že člověk uspokojuje svoje potřeby v různých sociálních systémech (rodina, škola, vrstevnické skupiny, zaměstnání, zájmové skupiny, náboženská společenství atd.) a že tyto skupiny na něj mají také specifické požadavky, kterým musí vyhovět, chce-li do nich patřit.⁹²

Muži kladli důraz na znalost prostředí za účelem komunitního plánování sociálních služeb a pro fungování sociální práce. Kvalitní analýza prostředí, kde se realizuje

⁹¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. s. 239.

⁹² Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. s. 149.

komunitní plánování sociálních služeb, by měla ukázat například na kategorie uživatelů se zvláštními potřebami, jaké aktivity vyvíjejí, jaké sociální služby jsou jim poskytovány. Analýzou dojde k velmi podrobnému sledování problémů a současně i daného prostředí.⁹³

Pohled žen

Ženy spojují prostředí s přirozeným prostředím klienta. Říkají, že pomoc se má poskytovat v přirozeném prostředí klienta, tam kde problémy vznikají. Nejčastěji spojovaly prostředí s rodinou, školou, přáteli a zaměstnáním. Tak to vidí i definice přirozeného prostředí, která říká, že přirozené sociální prostředí je souhrn všech vztahových vazeb a s tím souvisejících fyzických prostředí, ve kterých se osoba běžně pohybuje - především rodina a sociální vazby k osobám v nejbližším okolí (sourozenci, manžel/ka, registrovaný/á partner/ka), domácnost a místa, kde osoby pracují, vzdělávají se a realizují běžné sociální aktivity.⁹⁴

Co se poskytování pomoci v přirozeném prostředí týče, jedná se o doporučovaný postup - doporučuje se, aby sociální pracovník svoji činnost vykonával převážně v přirozeném prostředí klienta a ne ambulantně.⁹⁵

Prostředí bylo pro sociální práci vždy velmi důležitým prvkem, což jen potvrzuje definice sociální práce dle Mary Richmondové z roku 1922. Ta říká, že individuální sociální práce usiluje o to, aby se podle individuálních poměrů rozvinula osobnost člověka tak, že je opět schopný nalézt soulad mezi svým životem a prostředím, v němž se ocitl.⁹⁶

⁹³ Srov. MPSV. *Návrhy kapitol pro komunitní plánování sociálních služeb v ČR*. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2472/Kapitoly_KPSS.pdf

⁹⁴ Srov. Slovník sociálního zabezpečení. *Přirozené sociální prostředí*. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/prirozene-socialni-prostredi.html>

⁹⁵ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, odbor sociálních služeb a sociální práce. *Doporučený postup č. 1/2012*. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/21383/postup_1-2012.pdf

⁹⁶ Srov. NOVOTNÁ, Věra a Věra SCHIMMERLINGOVÁ. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. s. 14.

Rodina má být základem člověka, tudíž rodinné prostředí je prioritní. Prostorů nás ovlivňuje, sociokulturní vlivy, což jsou například normy, hodnoty, způsoby uvažování a chování. Působení je zprostředkováno zejména rodinou, institucemi (škola, úřady, aj.). Klíčovou roli by při vývoji jedince měla zastávat rodina. Ta vychovává a rozvíjí psychické funkce i celou osobnost. Jedinec od ní přejímá způsob komunikace, obsah rolí, hierarchii hodnot či způsob řešení problémů.⁹⁷

Autorky dále tvrdily, že problémy by se měly řešit v prostředí, kde daný problém vznikl, neutíkat před ním do jiného prostředí. Prostorů sice klade na klienta požadavky a obsahuje i bariéry, ale dle žen má prostředí i své zdroje možného řešení problému. Ženy zastávaly názor, že je důležité pomáhat klientům rozpoznat překážky, aby je v budoucnu mohl rozpoznat a pomoci si sám.

5.8 Potřeba

Jednoznačně nejpoužívanější termín v každé kapitole. Rozložení článků od mužů a žen byl stejný.

V první řadě bych ráda vyjmenovala, jaké potřeby byly v textech použity:

- Potřeby z Maslowovy pyramidy potřeb – potřeba smysluplného života, potřeba přijetí nejbližším člověkem, potřeba společenského uplatnění, potřeba být milován, potřeba pracovního uplatnění, potřeba seberealizace, potřeba zdravotní péče, potřeba důvěry, jistoty a bezpečí, základní fyziologické potřeby (jídlo, pití, oblečení, teplo), potřeba uznání
- Potřeby potřebné pro získání příspěvku na péči - základní životní potřeby: mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost.

⁹⁷Srov. Studium psychologie. *Faktory ovlivňující psychický vývoj jedince, výběr ze známých teorií.* Dostupné z: <http://www.studium-psychologie.cz/vyvojova-psychologie/2-faktory-vyvoje.html>

Druhou skupinu charakterizuje důsledek nenaplnění potřeb. Neuspokojování potřeb může vést k chudobě, která může člověka ohrozit jak na životě, tak na jeho sociálním životě. Neuspokojováním potřeb klesá kvalita života a je ohroženo zdraví. Neuspokojení potřeby vidí někteří autoři v nedostatku informací o problému a možnostech řešení. Životní naplnění nemusí vznikat konkrétním naplněním potřeb, ale definováním cílů a snaha naplnit právě je.

Třetí skupina je spojena s vývojem potřeb. Autoři říkají, že se služby mají vyvíjet s novými potřebami klientů, tím se snažit co nejvíce přizpůsobit životu člověka. Pokud by nové služby nevznikaly, bylo by dobré, kdyby se již vzniklé potřeby co nejvíce přizpůsobily klientům.

Čtvrtá skupina lze spojovat s definováním sociální práce a pomáhajících profesí – cílem pomáhajících profesí je umožnit lidem zvládat jejich problémy a uspokojovat potřeby. Úkolem sociálního pracovníka je pomáhat při hledání a formulování klientovo potřeb. Identifikace potřeb je také nutná k plánování rozvoje sociálních služeb.

Poslední větší skupinou je potřeba a gender. Do této skupiny lze zařadit snahu sladit zaměstnání a rodinu. V tomto případě se v knize uvádělo, že potřeby rodiny jsou mnohem více stavěny na ženách, po mužích se v takové míře neočekává, že by potřeby rodiny uspokojovali. Ženy mnohdy obětují svou kariéru, aby dostatečně uspokojovaly potřeby rodiny.

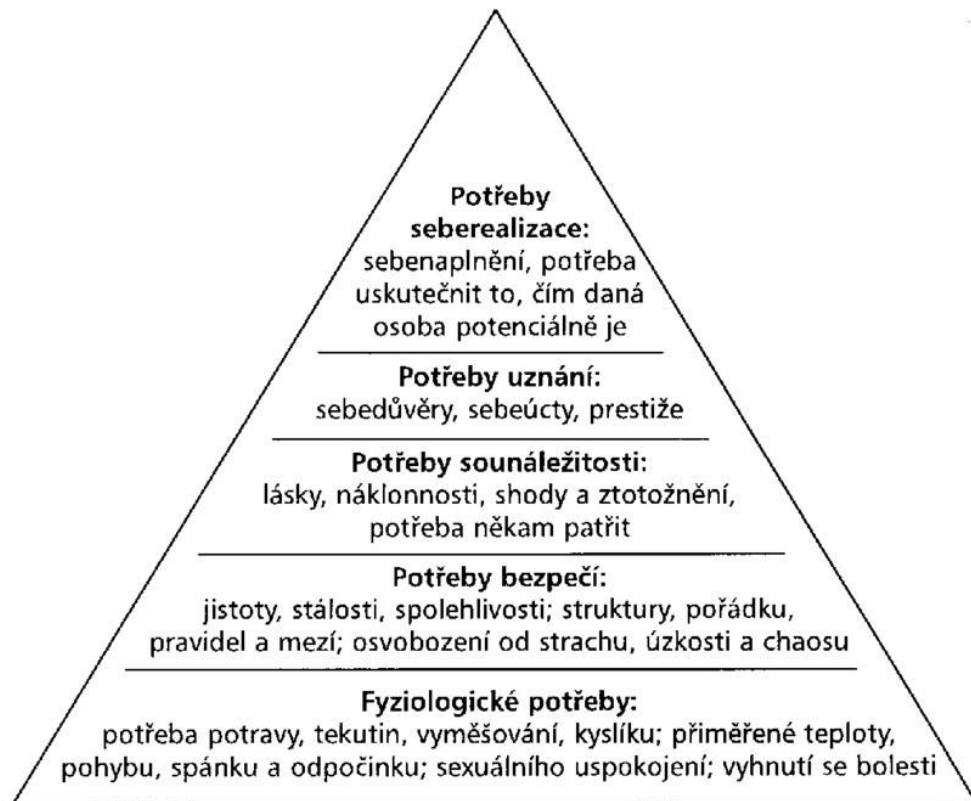
5.8.1 Potřeba z pohledu gender

Pohled mužů

Muži s pojmem potřeba velice často spojovali s Maslowovou pyramidou potřeb. Nejčastěji pak zmiňovali fyziologické potřeby, potřeby uznání a jistoty a potřebu seberealizace. Seberealizací muži často spojovali se zaměstnáním. V současné době jsou v psychologii práce velmi významné aspekty psychohygienické, pracovní spokojenosti, seberealizace, naplnění smyslu života a rozvoj člověka. Spolupodílení se na práci se stává velmi důležitou součástí života a životního stylu. Pracovní skupina

představuje pro člověka významnou součást života, ať už jde o délku času, kterou zaměstnáním stráví, tak i tím, co zaměstnání jedinci přináší, tedy mezilidské kontakty, uspokojení pocitu identifikace, uspokojení potřeby seberealizace a uznání aj.⁹⁸

Obr. 1: Maslowova pyramida potřeb

Zdroj: Iliev, V. *TEORIE Brand ŽURNALISTIKY III. - S kým byste chtěli mluvit* Dostupné z: <https://storify.com/Vladimiri/teorie-brand-urnalistiky-iii-s-k-m-byste-cht-li-ml>

⁹⁸ Srov. MIKULÁŠTÍK, M. *Manažerská psychologie*.

Dále muži často zmiňovali základní životní potřeby ze zákona č. 108/2006 o sociálních službách. Při posuzování stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat tyto základní životní potřeby:

- a) mobilita,
- b) orientace,
- c) komunikace,
- d) stravování,
- e) oblékání a obouvání,
- f) tělesná hygiena,
- g) výkon fyziologické potřeby,
- h) péče o zdraví,
- i) osobní aktivity,
- j) péče o domácnost.⁹⁹

Dále muži o potřebách říkali, že se podle nich a podle nově vznikajících potřeb mají vyvíjet sociální služby. Toto souvisí s komunitním plánováním sociálních služeb. Kdy základem plánování sociálních služeb je spolupráce zadavatelů s poskytovateli a uživateli sociálních služeb při vytváření plánu, vyjednávání o budoucí podobě služeb a realizaci konkrétních kroků. Společným cílem je zajistit dostupnost kvalitních sociálních služeb. Při plánování sociálních služeb se vychází z porovnání současné nabídky sociálních služeb se zjištěnými potřebami uživatelů služeb a výsledek provedeného srovnání slouží jako jeden z klíčových podkladů pro zformulování priorit v oblasti sociálních služeb.¹⁰⁰

Autoři říkali, že pokud člověk nějakým způsobem uplatňuje své potřeby, může tím i uplatňovat moc a nátlak vůči někomu jinému.

⁹⁹ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ze dne 14. 3. 2006.

¹⁰⁰ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Sociální práce a sociální služby: Základní informace o komunitním plánování sociálních služeb*. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/858>

Pohled žen

Autorky stejně jako muži spojují potřeby s Maslowovou pyramidou potřeb. Stejně jako autoři nejčastěji zmiňují základní fyziologické potřeby jako je jídlo, pití, vyměšování, bydlení. Dalšími potřebami, které autorky často zmiňovaly, byla potřeba bezpečí a jistoty a potřeba být milován.

Ženy si stejně jako muži myslí, že analýza potřeb je stěžejní pro komunitní plánování sociálních služeb.

Ženy zmiňují i potřeby spirituální nebo duchovní a kladou na ně jistou důležitost. Z textů je i patrné, že duchovní potřeby nejsou v České republice tak ukotveny. Co se týče uspokojování duchovních potřeb u nemocných osob, je možné, že pokud by se tyto potřeby zachytily včas a včas se začaly i uspokojovat, že některé psychosomatické nemoci by se vůbec nemusely rozvinout. Tyto potřeby by nás měly zajímat, jelikož se jedná o součást klienta, jde o holistické pojetí člověka. Největší duchovní potřebou je být milován a milovat. Duchovní potřeby se prý více objevují u klientů nevěřících než věřících.¹⁰¹

Velkým tématem u žen byla potřeba rodiny a potřeba práce. Mezi hlavní pilíře jedince patří skloubení osobního a pracovního života. Aby se v rodině toto spojení pilířů naplnilo, je nutná partnerská spolupráce. Současná generace si je vědoma, že v případě klasického rozdělení rolí v rodině nemůže tohoto skloubení dosáhnout, aniž by nedošlo u jednoho z partnerů k narušení jeho pilíře (pracovního nebo osobního života). Pro generaci narozenou v 60. letech bylo a je rozdělení rolí v rodině jasně dáno. Muž je vnímán hlavně jako živitel rodiny a žena jako matka a pečovatelka. Tento model jasně vymezuje role obou partnerů na pečovatelku a živitele, není tedy potřeba skloubit dané pilíře, jsou již předem dané – otcův pilíř je práce a matčin péče o rodinu. Od tohoto modelu se společnost začíná pomalu ale jistě odklánět. Není divu, že odklon je pomalý, tato generace byla vychovávána k typickému dělení rolí v rodině, tyto role a také chování si poté přenáší do své vlastní rodiny a života. Sladění osobního a pracovního života se týká především žen, snaží se tedy skloubit potřeby rodiny, s prací. Nicméně dnešní trendy se snaží podporovat muže jako otce a pečovatele o děti. Stěžejní potřebou

¹⁰¹ Srov. SVATOŠOVÁ, M. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?*. s. 9.

rodiny jsou finance. Je pouze na partnerech, kdo z nich zůstane na rodičovské dovolené. V tomto případě je velmi těžké, obzvlášť pro muže, ustát dané rozhodnutí, že zůstane doma jako pečovatel právě on. Na ženu může společnost nahlížet jak na špatnou matku, když dá přednost práci před péčí o dítě. Pokud už se partneři rozhodnou jakkoliv, tomu, který zůstane na rodičovské dovolené, může začít po nějaké době chybět kontakt s lidmi a potřeba být s nimi. Dalším problémem je pak potřeba aktivního naplňování času a potřeba seberealizace.¹⁰²

Ženy spojovaly potřeby s pojmem prostředí, kdy zastávaly názor, že prostředí, ve kterém se klienti nacházejí, může určitým způsobem napomáhat k uspokojování a naplňování potřeb. K tomu může docházet například v rodině, komunitě nebo tomu mohou napomáhat dobrovolníci, když je potřebou klienta kontakt s lidmi.

Dalším spojením u žen byly potřeby zaměstnanců související se supervizemi. Kdy supervize je setkání, kdy dochází k pozastavení se nad svou prací, je to práce s případy klientů, které nedají sociálním pracovníkům spát, neví si s případem rady. Supervize je o případu a o všem, co se k němu vztahuje. Dále supervize zahrnuje práci s vlastním názorem a s vlastními emocemi. Hlavním úkolem supervize je vést supervidovaného k větší všímavosti, pozorování emocí, porozumění problému, práce s hranicemi, k respektu a empatii aj.¹⁰³

¹⁰² Srov. RYDVALOVÁ, Renata a Blanka JUNOVÁ. *Jak sladit práci a rodinu: ...a nezapomenout na sebe.* s. 15 – 32.

¹⁰³ Srov. KOSOVÁ, M. *Logoterapie: existenciální analýza jako hledání cest.* s. 145 – 155.

6 Diskuze nad pohledy žen a mužů na sociální práci

Práce pojednává o porovnávání pohledu žen a mužů na sociální práci. Již od přečtení první kapitoly bylo patrné, že tyto pohledy budou různé. Ovšem, že docházelo k občasným shodám ve vysvětlování pojmů, to se ovšem stávalo jen zřídka a nikdy nebyl pohled stejný na celý konkrétní pojem, jednalo se o části. Jako příklad shody mohu uvést Maslowovu pyramidu potřeb, kterou ve svých článcích uváděli jak muži, tak ženy. Pohled na jednotlivé potřeby byl, kromě fyziologických potřeb, které zmiňovali muži i ženy, jinak odlišný, což znamená, že se každý zaměřoval a vyzdvihoval jiné potřeby.

Stěžejními pojmy, které byly předem vybrány z výše uvedených definic sociální práce, byly jednoznačně pojmy prostředí a potřeba. I když byla potřeba zmiňována pouze v jedné z definic, stala se spolu s prostředím základem knihy. V novějších definicích sociální práce tento pojem velmi často chybí. Jedním z možných důvodů je to, že pojem potřeba ve svém základu je již implikován do některého z pojmů, například do sociálního fungování. V novějších definicích sociální práce je především kladen důraz na sociální solidaritu, spravedlnost nebo dodržování lidských práv. Nejméně používaný pojem pak bylo blaho.

Nyní zde popíši jednotlivé pojmy a finálně určím pohled ženy a muže.

Již výše zmiňovaná **potřeba** sebou vždy nesla několik pohledů. Obě strany se u tohoto pojmů víceméně shodovali u Maslowovy pyramidy potřeb, u důležitosti analyzování potřeb při komunitním plánování sociálních služeb a v tom, že služby se tedy mají vyvíjet na základě potřeb klienta. Mužský pohled na potřeby byl jednoznačně zaměřen na základní fyziologické potřeby a potřebu seberealizace a práce. Z mužského pohledu je patrné, že je zaměřen na člověka, jakožto pracujícího člověka, který práci může uspokojovat své potřeby. Pokud se tedy hovoří o potřebách, je mužský pohled víceméně zaměřen na svou osobu a její růst. Z mužského pohledu je také znát, že jsou pro muže důležité aktuální potřeby a že potřebami minulými se již moc nezabývají. Muži také tvrdili, že klient si má nejdříve uvědomit, že má problém, že tedy nemá uspokojenou nějakou potřebu a teprve po tomto prozření a uvědomění si, je pomoc sociálního pracovníka legitimní.

Ženský pohled je zaměřen na potřebu lásky, bezpečí, fyziologických potřeb a potřeb duchovních. Již z tohoto výčtu je patrné, že ženy spojují tento pojem s druhou osobou nebo se svým přesahem. Potřeba je pro ně potřeba druhého člověka. Na rozdíl od mužů ženy mluví o potřebách rodiny. Zamýšlí se nad tím, jak skloubit rodinu a zaměstnání, tedy osobní a pracovní život. Od mužů se toto zamýšlení očekává mnohem méně. Ženy jsou stavěny do role pečovatelky a matky. Ženský pohled na sociální práci je takový, že sociální pracovníci mají klientům pomáhat hledat a formulovat jejich potřeby. Dále často ženy spojovaly uspokojování potřeb s prostředím a to v tom smyslu, že prostředí může pomáhat řešit dané potřeby, ale i naopak může mít určité bariéry, které naplňování potřeb ztíží.

Takto vidí potřeby i problematika gender a genderové stereotypy. O potřebách takto hovoří Janebová a Černá. Potřeby žen jsou primárně chápány v kontextu jejich pečovatelské role, zatímco potřeby mužů jsou spojovány s jejich individuálním fungováním – především ve vztahu k placenému zaměstnání. Ženské potřeby byly tedy často označovány jako potřeby, které byly spíše potřebami rodiny. Zatímco ženy chtějí potřebu být vyslechnuty, mít se komu vypovídat a vědět, že se jim snaží někdo pomoci, tak muži chtějí stručnost, fakta a minimum emocí.¹⁰⁴ Formulují se klíčové prvky tzv. Fialové ekonomiky, jejímž cílem je mimo jiné odstranit genderové nerovnosti a nerovnosti založené na dalších charakteristikách. Jedním z pilířů je i nastavení práce, které umožní rovnováhu pracovního a soukromého života.¹⁰⁵

Na předchozí pojem navazuje pojem **prostředí**. U tohoto pojmu došlo ke shodě mezi muži a ženami ve výčtu možných prostředí, kde se klient pohybuje a řeší možné problémy. Šlo především o rodinu, školu a zaměstnání. Dále se obě strany shodly v tom, že různá prostředí v sobě mají a kladou požadavky na klienta, který, pokud chce

¹⁰⁴ Srov. JANEBOVÁ, Radka a Lucie ČERNÁ. Konstrukce žen-klientek a mužů-klientů v praxi sociální práce. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/2f40071a36969527ce9626090b9a65b421df8933_konstrukce-zen-klientek-a-muzu-klientu.pdf

¹⁰⁵ Srov. Ewa Rumińska-Zimny, Zuzana Uhde, Alena Křížková. *Ekonomie hlavního proudu je bariérou pro genderovou rovnost*. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/58ee897907068010d1498c2250c7bd33ea711050_grpv-15-02-rozhovor-eva-ruminska-zimny.pdf

v daném prostředí zůstat, na ně musí reagovat adekvátním způsobem. Mužský pohled na prostředí je spojován s komunitním plánováním sociálních služeb, je vycházeno z toho, že je nutné znát prostředí klientů, aby se lépe plánovaly nové služby nebo služby zlepšovaly. Muži dále tvrdili, že prostředí v sobě obsahují zdroje a příležitosti pro řešení problémů, a že pokud si klient problém nevyřeší, bude si jej s největší pravděpodobností přenášet dále. Muži jsou tedy zaměřeni na přítomnost a především pak budoucnost klientů a služeb.

Ženy velmi spojovaly pojem prostředí s termíny pomoc a pomáhat. Tvrdily, že je důležité poskytovat pomoc v přirozeném prostředí klienta, jelikož je možné, že při tomto poskytování pomoci sociální pracovník zaznamená ty věci, které klientovi například vadí, brání mu v řešení problému nebo na něj mají negativní účinky. Pokud pracovník tyto bariéry objeví, měl by pomoci klientovi s jejich překonáním. Z pohledu žen je tedy možné soudit, že jsou zaměřené především na přirozené prostředí klienta a sociální pracovníci by měli klientovi pomáhat objevovat a zvládat nástrahy tohoto prostředí.

Problematika gender se v tomto případě více klaní k ženskému pohledu a to z toho důvodu, že ženy zmiňují důležitost překonávání bariér v prostředí. V současnosti je sociální práce asi nejčastěji definována jako profesionální aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám či komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování. To znamená, že sociální pracovnice a pracovníci by měli v každé jednotlivé situaci zvážit, zda vznikají bariéry klienta (což může být jedince, rodina aj.) na straně klienta (například nízké vzdělání, zdravotní stav), nebo na straně jeho prostředí (například nezaměstnanost, diskriminace aj.), a snažit se tyto bariéry odstraňovat.¹⁰⁶ Jak muži, tak ženy, tak i problematika gender říkají, že je velmi důležitým prostředím rodina. V rodině se začínáme již jako děti učit genderu, jsou nám předávány hodnoty a normy. Jsme součástí socializace, což je celoživotní proces učení se. Není divu, že jsou muži, co se týče prostředí mimo jiné zaměřeni na komunitní plánování sociálních služeb a na budoucnost klienta. Od dětství je totiž většina chlapců

¹⁰⁶ Srov. JANEBOVÁ, Radka a Lucie ČERNÁ. *Konstrukce žen-klientek a mužů-klientů v praxi sociální práce*. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/2f40071a36969527ce9626090b9a65b421df8933_konstrukce-zen-klientek-a-muzu-klientu.pdf

vedena ke zkoumání věcí a jejich vývoji a tvořivosti (typické mužské zaměstnání vědec, ředitel nebo manažer). To samé je pak na straně žen. Ženy se zaměřují na řešení bariér v přirozeném prostředí, toto může být odrazem mimo jiné jakési péče o své rodinné prostředí, kde si tuto potřebu nesou již od dětství, tedy péči o domácnost a rodinu.¹⁰⁷

U nejméně zastoupeného pojmu **blaho**, se obě strany ve svých názorech neshodly ani v jednom případě. Muži spojují blaho s měřítkem kvality sociálních služeb a poskytované péče, jde tedy o hodnocení sociální práce. Blaho by mělo být dle mužů zaručováno státem, ačkoliv lidé státu v jeho příslib blaha moc nevěří. Muži se tedy o blahu vyjadřovali velmi obecně, spíše jde o hodnocení kvality sociálních služeb.

Ženy hovořily o blahu ve spojení s definicí zdraví, jde tedy o stav úplného tělesného, duševního i sociálního blaha. Dále spojovaly blaho se supervizí, kde měly za to, že supervize může pomoci jak sociálním pracovníkům, tak klientům. Klientům může pomoci z toho důvodu, že sociální pracovníci mohou na supervizi nalézt nové možnosti řešení problémů a mohou také nabýt novou energii do práce. Ženský pohled na blaho je tedy zaměřen nejen na klienta, ale i na pracovníka.

V tomto případě se problematika gender mnohem více promítá u žen než u mužů. Muži jsou opět zaměřeni na sociální služby, ženy se mnohem více zaměřují na klienta i na pracovníka, v tomto případě je tím myšlena výše zmíněná supervize, která může přinést blaho pracovníkovi, později pak i klientovi.¹⁰⁸ Opět je zde k vidění ženský horizontální pohled a jejich angažovanost do praxe. Mužský pohled je spíše legislativní.

U pojmu **solidarita** došlo ke shodě u mužů i u žen ve spojování solidarity se soudržností, skupinovou spoluprací a tím, že má být solidarita zastoupena ve všech společenských skupinách, má být tedy vůči celku. Muži spojovali solidaritu s náboženstvím, sociální etikou. Stát a právo by měly určitou míru solidarity garantovat všem. Solidarita je muži spojována s hodnotou sociální práce. Mužský pohled na

¹⁰⁷ Srov. RENZETTI, Blaire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. s. 93.

¹⁰⁸ Srov. KALINA, K. *Terapeutická komunita: obecný model a jeho aplikace v léčbě závislosti*. s. 233.

solidaritu je tedy zaměřen velmi široce a různorodě - od náboženství po právo, může tak svým velkým záběrem oslovovat více lidí.

Ženy zaměřují solidaritu především na konkrétní služby nebo části sociální práce, kde jde především o pomoc druhým lidem a kolektivní soudržnost. Konkrétně pak jde o charitu, svépomocné skupiny, humanitární pomoc nebo komunity. Ženský pohled je tedy spojován s pomocí druhým lidem.

Problematika gender je u pojmu solidarita ze strany mužů, dle mého názoru, hůře uchopitelná. Tím důvodem může být široký mužský pohled na solidaritu. Nicméně je její záběr spíše zaměřen na sociální práci, kde ji muži vyzdvihují jako hodnotu sociální práce. Ženy pohledem genderu opět spadají do role pečovatelky a ošetřovatelky.¹⁰⁹

Spravedlnost je muži i ženami vnímána jako jedna z hodnot sociální práce, kdy ji obě strany dávaly dohromady s rovností. Další shodou je vidina spravedlnosti v rovných příležitostech pro každého člověka. Muži spojují solidaritu s tím, že s každým bude nakládáno podle jeho práv a tato práva mu nebudou odpírána ani omezována. Další spojení spravedlnosti je paradoxně s nespravedlností. Muži zmiňují, že nespravedlivé rozdíly jsou důsledkem rozhodování podle pravidel, které jsou kontrolovány držiteli moci. Mužský pohled na solidaritu je zaměřen na práva a hodnoty sociální práce a na rovné příležitosti.

Ženy hovoří o spravedlnosti taktéž o rovných příležitostech a rovném zacházení, ale také o svobodném výběru role podle vlastních možností, člověk tedy nemá být nucen do něčeho, co sám nechce. Ženy ještě říkají, že spravedlnost je také hodnotou mezinárodní sociální práce. Ženský pohled je zaměřen na svobodný výběr životní role člověka a na rovné příležitosti všech.

U pojmu spravedlnost se problematika gender dle mého názoru s pohledy žen a mužů rozchází. Samozřejmě, že některá tvrzení s problematikou gender souvisí a shoduje se s ní. Zde ovšem vidím velké rozpory. Jak ženy, tak muži spojují spravedlnost s rovnými příležitostmi pro každého, což ovšem nelze tak úplně zasadit do genderové

¹⁰⁹ Srov. GRUBER, D. *Proč ženy muže nechápou: čtení o mužích a ženách* s. 32.

rovnosti, respektive nerovnosti. Příkladem v zaměstnání může být pro ženu nerovná příležitost v tom, že je matkou nebo ve „skleněném stropě“.¹¹⁰ Pro muže to pak může být nerovné postavení při žádání o svěřeni dítěte do péče nebo pak nástup muže na rodičovskou dovolenou, zde hrají roli genderové stereotypy.¹¹¹

U pojmu **zmocňování** došlo ke shodě u žen a mužů ve spojení se samostatností. Muži v tomto pojmu viděli hlavně zahrnování klienta do rozhodování o svém problému nebo situaci, kdy toto zahrnutí může klienta motivovat ke změně a začlenit jej do společnosti. Jako nástroj k pomoci zmocňování vidí muži vzdělávání a rekvalifikační programy. Mužský pohled je založen na zahrnutí klienta do rozhodování o sobě samém a ve zvyšování jeho znalostí a dovedností, což může přinést jeho možné větší uplatnění v životě.

Ženy pod tímto pojmem vidí zejména pomoci klientovi získat opět kontrolu a moc nad svým životem. To je možné získat tím, že klient bude hledat zdroje a možnosti řešení své tíživé situace a ponese odpovědnost ze své jednání. Ženy u zmocňování předpokládají, že je klient v něčí manipulaci a je tady snaha klienta naučit, jak se z manipulace vymanit. Nástrojem pro zmocňování jsou pro ženy rady a informace. Ženský pohled je založen na pomoci klientovi, kdy je tato pomoc založena na radách a informacích, které pomohou klientovi nebýt v manipulaci a naleznou znovu kontrolu nad svým životem.

Problematika gender je v tomto případě spíše nakloněna k mužům, jež mají být dle genderových stereotypů ti, co vedou a jsou samostatní. Tak to také muži vidí pod pojmem zmocňování. Jako nástroj zmocňování vidí muži například vzdělávání, což je na rozdíl od žen, mnohem radikálnější řešení. Je zde opět cítit větší apel na klientovu samostatnost. Ženy za pojmem zmocňování vidí, že je klient v manipulaci a snaží se mu pomoci z ní dostat. Ženský pohled na mne působí, jakoby se z údajné manipulace chtěly

¹¹⁰ Srov. ŠNÝDROVÁ, I. *Manažerka a stress* s. 53 – 55.

¹¹¹ Srov. MAŘÍKOVÁ, H. *Vstřícnost (nejen) firem k otcům*. Dostupné z:

http://www.genderonline.cz/uploads/d5b1b9281e530b719fcf9f68208473049050f477_115-web-zpravy-marikova.pdf

dostat právě samy ženy, kterým genderové stereotypy právě typicky připisují role slabšího, podřízeného toho, kdo má poslouchat a plnit rozkazy.¹¹²

U **sociálního fungování** došlo ke shodě v názorech u žen i mužů v tom, že tvrdí, že sociální fungování je ovlivněno prostředím, zejména pak rodinou, a možnou pomocí pro lepší fungování je dostatek informací. Muži považují sociální fungování jako jeden z cílů sociální práce. Sociální fungování může být podle nich značně ovlivněno rozpadem rodiny, což může mít za příčinu malou zkušenost v mezilidských vztazích. Základem sociálního fungování je vztah klienta a jeho prostředí. Mužský pohled na sociální fungování je založen na interakci prostředí a klienta.

Ženy zaměřují svou pozornost u tohoto pojmu opět na určité části sociální práce, v tomto případě na skupiny. Hovoří o ztíženém sociálním fungování z důvodu postižení nebo rozpadu rodiny. Rodina je pro ženy velmi důležitá, co se týká podpory a pomoci. Při problémech v sociálním fungování mohou pomoci již zmíněné informace nebo také, dle žen, skupinová sociální práce, kde dochází ke sdílení problémů. Ženský pohled je založen na pomoci a podpoře a sdílení problémů.

Problematika gender je v tomto případě více nakloněna k ženskému pohledu. Ženy pohlížejí na problémy z více stran, jsou empatičtější a při hledání řešení jsou kreativnější. Dokážou zapřít samy sebe pro dobro své rodiny a dětí, obětují se. Ženy mají potřebu být vyslechnuty, mít se komu vypovídat a vědět, že se jim snaží někdo pomoci a sdílí s nimi jejich problém, což je také základ skupinové sociální práce.¹¹³ U mužů problematika gender spíše vyzdvihuje zaměření na práci a ne na rodinu, který je v tomto pohledu mužů patrný, což může určitým způsobem vyvracet genderový stereotyp.

¹¹² Srov. JANEBOVÁ, Radka a Lucie ČERNÁ. *Konstrukce žen-klientek a mužů-klientů v praxi sociální práce*. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/2f40071a36969527ce9626090b9a65b421df8933_konstrukce-zen-klientek-a-muzu-klientu.pdf

¹¹³ Srov. JANEBOVÁ, Radka a Lucie ČERNÁ. *Konstrukce žen-klientek a mužů-klientů v praxi sociální práce*. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/2f40071a36969527ce9626090b9a65b421df8933_konstrukce-zen-klientek-a-muzu-klientu.pdf

Posledním pojmem jsou **lidská práva**. U tohoto pojmu došlo ke shodě u žen a mužů v názoru, že jde o důstojnost. Dále obě strany hovořily ve spojení s lidskými právy o Všeobecné deklaraci lidských práv a o Základní listině práv a svobod. Muži zde tvrdí, že důstojný život by měl být garantován státem, má se jednat o jakousi sociální ochranu. Dále muži vyjmenovávají jednotlivé práva, zejména se pak jedná o právo na život, na rodinu, na práci, na náboženství. Mužský pohled na lidská práva je spojen s ochranou a státem jako garantem práv a nepochybně s důstojností člověka.

Ženy opět spojují lidská práva s určitými skupinami sociální práce. Konkrétně se pak jedná ohrožené skupiny – migranti, vězni, lidé ohrožení chudobou, sociálním vyloučením, o děti aj. Dále ženy uvádějí konflikt mezi kulturními právy a právy lidskými, což může mít za následek diskriminaci a utlačování. Tato diskriminace může být ovšem pouze jednostranná, pro danou kulturu se nemusí o diskriminaci jednat, ale pro druhou dochází k porušování lidských práv. Ženský pohled je znovu zaměřen na konkrétní ohrožené skupiny sociální práce a na kulturní diskriminaci.

I zde ženský pohled na sociální práci potvrzuje genderové stereotypy. Ženy jsou znovu zaměřeny na péči o slabší ohrožené skupiny, opět tedy upřednostňují pomoc a starost. Obě strany, jak muži, tak ženy, se opírají o určité jistoty, co se práv týče, tedy o Základní listinu práv a svobod a Všeobecnou deklaraci lidských práv, z tohoto splynutí vzešlo zřejmě nejzmiňovanější termín a to důstojnost. Důstojnost je jedním z velmi důležitých pojmů v sociální práci.¹¹⁴

¹¹⁴ Srov. ŠRAJER, J. *Lidská důstojnost a sociální práce*. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>

7 Závěr

Práce s názvem Sociální práce z pohledu mužů a žen, si kladla za cíl analyzovat genderové stereotypy v sociální práci na příkladu Encyklopedie sociální práce a následně zjištěné informace zasadit do kontextu sociální práce a problematiky gender.

Gender nás ovlivňuje na každém našem kroku, skoro při všem, co děláme, jak se chováme a jak jednáme. Jsme jím ovlivněni již od narození, kdy se začínají utvářet generové stereotypy. A pokud jsou tyto stereotypy vytvářeny již od dětství, je tedy velmi těžké je bořit. Gender není v české sociální práci příliš ošetřen. Sociální pracovníci i sociální pracovnice k sociální práci přistupují na základě svého přirozeného jednání, které obsahuje genderové hledisko. Vzhledem k tomu, že gender je v české sociální práci neuvědomované a neošetřené téma, nemůže tím docházet ke komplexnímu profesionálnímu výkonu sociální práce. Z toho důvodu může docházet a dochází ke genderovým stereotypům, které velmi ovlivňují sociální práci.

Po analýze knihy Encyklopedie v sociální práci se mi dostalo potvrzení výroku, které jsem uváděla v úvodu práce a tedy to, že ženy jsou pečovatelky, muži zaměřeni na práci, jsou tím vedoucím článkem. Toto je klasický pohled na postavení muže a ženy v české společnosti. Že ženy jsou orientovány na etiku péče, zatímco muži na etiku spravedlnosti. Muži mají konkrétní a technické myšlení, jsou více přímočaří, nelibují si příliš v projevu emocí a jsou zaměřeni především na rozvoj své vlastní osoby, co se zaměstnání týče a dle analyzovaného textu se také velmi zaměřují na rozvoj sociálních služeb. Tento pohled je víceméně stejný jako pohled problematiky gender. Naopak ženy jsou pečovatelkami snad v každém odvětví sociální práce. Kladou velký důraz na pomoc a podporu při řešení problémů, jsou zaměřeny především na rodinu a vztahy v dalších prostředích. Toto je typický genderový pohled na ženu v sociální práci, kdy tento pohled práce potvrdila.

Rozpor v genderové optice a pohledem mužů a žen na sociální práci byl zaznamenán u nahlížení na pojem spravedlnost a s ním spojené rovné příležitosti. Ženy i muži spojují spravedlnost s rovnými příležitostmi pro každého, což ovšem nelze tak

úplně zasadit do genderové rovnosti, respektive nerovnosti, kde hrají roli genderové stereotypy.

Gender je pro českou společnost stále nový a obtížně uchopitelný. Představuje něco, čeho se společnost bojí, jelikož to ohrožuje soubor kulturních norem a hodnot. Mezi kroky, které mohou pomoci k implikování korektivního genderu do sociální práce, patří například provádění genderových výzkumů nebo zkvalitnění vzdělávání sociálních pracovníků z hlediska genderové citlivosti.¹¹⁵

Závěrem lze říci, že česká sociální práce má před sebou ještě dlouhý vývoj, aby její výsledky byly genderově korektní.

¹¹⁵ Srov. JANEBOVÁ, R. *Úvahy nad genderovým tichem aneb Je gender relevantní kategorií v sociální práci?* Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2008-2-130102145614.pdf>

Seznam použitých zdrojů

Tištěné publikace:

1. ANZENBACHER, Arno. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*. 2. vydání. Přeložil Karel ŠPRUNK. Brno: CDK, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015. ISBN 978-80-7325-371-4.
2. BAŠTECKÁ, Bohumila. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4195-6.
3. BENEŠOVÁ, Jana. *Problematika gender v sociální práci*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011. ISBN 978-80-7372-750-5.
4. DVOŘÁKOVÁ, P., ELICHOVÁ, M. *Genderové rozdíly při řešení životních situací v sociální práci*. In. ELICHOVÁ, Markéta, ed. *Pojetí kvality sociální práce: sborník z konference Pojetí kvality sociální práce v souvislosti se sebedefinováním sociálního pracovníka a jeho pomáhající profese*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2015. ISBN 9788073945435.
5. ELICHOVÁ, Markéta., ed. *Pojetí kvality sociální práce: sborník z konference Pojetí kvality sociální práce v souvislosti se sebedefinováním sociálního pracovníka a jeho pomáhající profese*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2015. ISBN 9788073945435.
6. FERRAROVÁ, Eva. *Příručka pro implementaci rovných příležitostí žen a mužů a principů gender mainstreamingu ve veřejné správě v České republice*. Praha: Gender Studies, 2007. ISBN 978-80-86520-26-1.
7. *Fórum sociální práce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010, (1), 127-132 s. ISSN 1804-3070.
8. GRUBER, David. *Proč ženy muže nechápou: čtení o mužích a ženách*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0799-3.

9. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
10. JANEBOVÁ, R. *Moc a autorita: genderové hledisko* in JANEBOVÁ, R., KAPPL, M., SMUTEK, M., eds. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. s. 39. ISBN 978-80-7041-118-6
11. JANEBOVÁ, Radka. *Sociální problémy z aspektu gender*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. ISBN 80-7041-512-6.
12. KALINA, Kamil. *Terapeutická komunita: obecný model a jeho aplikace v léčbě závislosti*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2449-2.
13. KARSTEN, Hartmut. *Ženy - muži: [genderové role, jejich původ a vývoj]*. Praha: Portál, 2006. Spektrum (Portál). ISBN 80-7367-145-X.
14. KEDRON, Katerina. *Genderové aspekty ve slovanské frazeologii: (na materiálu běloruštiny, polštiny a češtiny)*. Praha: Karolinum, 2014. Studia philologica Pragensia. ISBN 978-80-246-2221-7.
15. KOSOVÁ, Martina. *Logoterapie: existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4346-2.
16. KUZNÍKOVÁ, Iva. *Pokročilé metody sociální práce se skupinami*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-7464-471-9.
17. MARKOVÁ, Eva, Martina VENGLÁŘOVÁ a Mira BABIAKOVÁ. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1151-6.
18. Matoušek, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.
19. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
20. MIKULÁŠTÍK, Milan. *Manažerská psychologie*. 3., přepracované vydání. Praha: Grada, 2015. Manažer. ISBN 9788024742212.

21. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8. strana 194
22. NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2673-01
23. NOVOTNÁ, Věra a Věra SCHIMMERLINGOVÁ. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy: Skripta pro posluchače filozofická fakulta Univerzity Karlovy*. Dot. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-483-5.
24. Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z.s. *LGBT+ lidé NEVIDITELNĚ menšiny?* Praha: 2016. Studijní materiál pro VOŠ a VŠ.
25. *Princip rovného postavení mužů a žen v právu Evropské unie*. Praha: JAN, 1998. ISBN 8085529475.
26. PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK. *Etika a komunikace v medicíně*. Praha: Grada, 2011. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. ISBN 978-80-247-3976-2.
27. RENZETTI, Blaire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003.
28. RYDVALOVÁ, Renata a Blanka JUNOVÁ. *Jak sladit práci a rodinu: a nezapomenout na sebe*. Praha: Grada, 2011. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-3578-8.
29. STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.
30. SVATOŠOVÁ, Marie. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4107-9.
31. ŠNÝDROVÁ, Ivana. *Manažerka a stres*. Praha: Grada, 2006. Pro moderní ženu. ISBN 80-247-1272-5.
32. URBÁNEK, L. *Revolta sociální práce anebo jak se věci mají*. s. 13. In. ELICHOVÁ, Markéta, ed. *Pojetí kvality sociální práce: sborník z konference*

Pojetí kvality sociální práce v souvislosti se sebedefinováním sociálního pracovníka a jeho pomáhající profese. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2015. ISBN 9788073945435.

33. VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost: [vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií]*. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3.
34. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ze dne 14. 3. 2006.
35. *Ženy & muži v datech 2005.* 2., aktualiz. vyd. Praha: MPSV, 2005. ISBN 80-250-1092-9.

Internetové zdroje:

36. ABZ.CZ. Slovník cizích slov. [online] © 2005-2017 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z:
37. BAJER, Pavel. Důvěrnost údajů zakotvuje Kodex občanského poradce. In. *Sociální práce/Sociální práca*. [online]. Brno: ASVSP, 2004, 4 [cit. 2017-03-13]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2004-4-090221132958.pdf>
38. BALÁŽ, Roman. Silný pomáhající stát udělal člověka méně závislým na pomáhajících dětech. In. *Sociální práce/Sociální práca*. [online]. Brno: ASVSP, 2012, 4 [cit. 2017-03-14]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf
39. BAROŠ, Jiří. K základům současných právních sporů o lidskou důstojnost. In. *Teologické texty*. [online] 2009, 3 [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2009-3/K-zakladum-soucasnych-pravnich-sporu-o-lidskou-dustojnost.html>
40. BENEŠOVÁ, J., SMETÁČKOVÁ, I. (ed.) *Stíny optimismu: genderová rovnost v Česku 2015. Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v České republice*

- v roce 2015. In. *genderonline.cz* [online] Sociologický ústav AV ČR, 2016, 17(1) [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/64a2ec4acb3806c8c1669c39b0a2a87c375101e3_recenze-5-benesova.pdf
41. Český statistický úřad. *Zaostřeno na ženy a muže 2010*. [online] © 2011 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/1413-11-r_2011-14
42. Člověk v tísní. *Naše vize, mise a hodnoty*. [online] Člověk v tísní o.p.s. ©2013 [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/cs/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/highlight/1>
43. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://sspcr.xf.cz/code.html>
44. Ewa Rumińska-Zimny, Zuzana Uhde, Alena Křížková. Ekonomie hlavního proudu je bariérou pro genderovou rovnost. *genderonline.cz* [online] Sociologický ústav AV ČR, 2014, 15(2) [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/58ee897907068010d1498c2250c7bd33ea711050_grpv-15-02-rozhovor-eva-ruminska-zimny.pdf
45. FRANSÉHN, Mona. Význam supervize v sociální práci na příkladu Švédska. In. *Sociální práce/Sociálna práca*. [online]. Brno: ASVSP, 2007, 4 [cit. 2017-03-20]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: http://www.socialni prace.cz/soubory/4-2007_praxeasupervizevsp-120116135450.pdf
46. HAIŠMAN, T. Stanoviska odborníků k zákonu o pobytu cizinců a azylovému zákonu. In. *Sociální práce/Sociálna práca* [online]. Brno: ASVSP, 2007, 2 [cit. 2017-03-10]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: http://www.socialni prace.cz/soubory/2-2007_socialnipracessimigranty-120116135018.pdf
47. ABZ slovník cizích slov [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/genderove-stereotypy>

48. Charita ČR. *Kodex Charity Česká republika*. [online] charita.cz [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: <http://www.charita.cz/res/data/000077.pdf?seek=1294994736>
49. IFSW. *Global Definition of Social Work* [online]. © 2017 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>
50. IFSW. *What we do*. [online] IFSW © 2017. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://ifsw.org/what-we-do/>
51. Iliev, V. *TEORIE Brand ŽURNALISTIKY III. - S kým byste chtěli mluvit* [online]. [cit. 2017-03-29] Dostupné z: <https://storify.com/Vladimiri/teorie-brand-urnalistiky-iii-s-k-m-byste-cht-li-ml>
52. JANEBOVÁ, R. Úvahy nad genderovým tichem aneb Je gender relevantní kategorií v sociální práci? In. *Sociální práce/Sociální práca* [online]. [cit. 2017-03-29] Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2008-2-130102145614.pdf>
53. JANEBOVÁ, Radka a Lucie ČERNÁ. Konstrukce žen-klientek a mužů-klientů v praxi sociální práce. In. *genderonline.cz* [online] Sociologický ústav AV ČR, 2008, 8(2) [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/2f40071a36969527ce9626090b9a65b421df8933_konstrukce-zen-klientek-a-muzu-klientu.pdf
54. Jiné právo. *Muž živitel a žena pečovatelka jako přirozené zřízení či racionální a svobodná volba?* [online] 2013 [cit. 2017-03-09]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2013/04/muz-zivitel-zena-pecovatelka-jako.html>
55. JINEK, J. Sociální spravedlnost pro sociální práci. In. *Sociální práce/Sociální práca* [online]. Brno: ASVSP, 2014, 4 [cit. 2017-03-16]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: http://socialniprace.cz/soubory/sp4_2014_web-151202115318.pdf
56. KRAJSKÁ HYGIENICKÁ STANICE KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE. *Kurs 6 – Podpora zdraví*. [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: http://www.khshk.cz/e-learning/kurs6/kapitola_11__definice.html

57. KRAUSOVÁ, Anna. Jaké jsou požadavky na komunitní vzdělávání v soudobé společnosti? In. *Sociální práce/Sociálna práca*. [online]. Brno: ASVSP, 2004, 4 [cit. 2017-03-18]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2004-4-090221132958.pdf>
58. KRUIP, Bernard. Sociální spravedlnost před novými výzvami – Úvahy ze sociálně-etické perspektivy. In. *Sociální práce/Sociálna práca* [online]. Brno: ASVSP, 2014, 4 [cit. 2017-03-04]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: http://socialniprace.cz/soubory/sp4_2014_web-151202115318.pdf
59. MACHULOVÁ, Helena. Reflektivní praxe a etika ctností: Možná cesta pro spojení teorie s praxí a odbornosti s lidskostí. In. *Sociální práce/Sociálna práca*. [online]. Brno: ASVSP, 2014, 4 [cit. 2017-03-12]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: http://socialniprace.cz/soubory/sp4_2014_web-151202115318.pdf
60. MAŘÍKOVÁ, Hana. Vstřícnost (nejen) firem k otcům. In. *genderonline.cz* [online] Sociologický ústav AV ČR, 2015, 16(1) [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/d5b1b9281e530b719fcf9f68208473049050f477_115-web-zpravy-marikova.pdf
61. Mediaoislámu. *Ženy v islámu*. [online]. Mediaoislámu © 2017 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <https://www.mediaoislamu.cz/tema/zeny-v-islamu/>
62. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, odbor sociálních služeb a sociální práce. *Doporučený postup č. 1/2012*. [online] MPSV [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/21383/postup_1-2012.pdf
63. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Sociální práce a sociální služby: Základní informace o komunitním plánování sociálních služeb*. [online] mpsv.cz: 29. 8. 2012. [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/858>
64. MPSV. *Návrhy kapitol pro komunitní plánování sociálních služeb v ČR* [online] MPSV [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2472/Kapitoly_KPSS.pdf

65. MPSV. *Ženy pečovatelky, muži živitelé. V rovnosti pohlaví Česko zaostává za Ghanou i Ruskem (ČT24.cz)*. [online] 2016 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/25588>
66. NYKLOVÁ, Blanka a Marta VOHLÍDALOVÁ. Několik postřehů o sexu a kapitálu: zpráva z feministické konference „sex and cupital“. In. *genderonline.cz* [online] Sociologický ústav AV ČR, 2015, 16(2) [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/b9da19d30122ab245b02f1ea38657c91d145e2e9_recenze-uhde-feministicky-prispevek.pdf
67. OPATŘILOVÁ, D., ZÁMEČNÍKOVÁ, D., *Podpora rozvoje hybnosti osob s tělesným postižením*. [online] 2014 [cit. 2017-03-23]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pdf/ps14/hybnost/web/pages/04-01-bariery.html>
68. Poslanecká sněmovna parlamentu ČR. *Listina Základních práv a svobod*. [online]. [cit. 2017-03-15]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
69. Slovník sociálního zabezpečení. *Přirozené sociální prostředí*. [online] MPSV © 2016 – 2017. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/prirozene-socialni-prostredi.html>
70. Sociální revue. *Válka v pomáhajících profesích*. [online]. [cit. 2017-03-28]. Dostupné na z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/19188/Havlickova.pdf>
<http://socialnirevue.cz/item/valka-pohlavi-v-pomahajicich-profesich>
71. Společnost sociálních pracovníků České republiky. *Mezinárodní etický kodex sociální práce* [online]. 2004 [cit. 2017-03-10] Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf
72. Studium psychologie. *Faktory ovlivňující psychický vývoj jedince, výběr ze známých teorií*. [online] www.Studium-Psychologie.cz © 2016. [cit. 2017-03-14]. Dostupné z: <http://www.studium-psychologie.cz/vyvojova-psychologie/2-faktory-vyvoje.html>

73. SZOTÁKOVÁ, Markéta. Nevidomé matky a jejich vidomé děti. In. *Sociální práce/Sociální práce*. [online]. Brno: ASVSP, 2012, 4 [cit. 2017-03-11]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: http://www.socialniproce.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf
74. ŠRAJER, J. Lidská důstojnost a sociální práce In. *Sociální práce/Sociální práce* [online]. Brno: ASVSP, 2006, 2 [cit. 2017-03-10]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: <http://www.socialniproce.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>
75. ŠRAJER, J. Sociální spravedlnost jako základní kritérium sociální práce a sociální politiky. In. *Sociální práce/Sociální práce* [online]. Brno: ASVSP, 2014, 4 [cit. 2017-03-19]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: http://socialniproce.cz/soubory/sp4_2014_web-151202115318.pdf
76. United Nations. *Všeobecná deklarace lidských práv*. [online] osn.cz © 2015 [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf
77. VOLEJNÍČKOVÁ, R., Tak trochu jiný život – konference o bariérách a životních podmínkách migrantek v české republice. In. *genderonline.cz* [online] Sociologický ústav AV ČR, 2016, 17(1) [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/da716994ab7721b2f0a341ba246739e7d3bce1a_zprava-3-volejnickova.pdf
78. Vzdělávací a komunitní centrum Inetgra Vsetín. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2017-03-04]. Dostupné z: https://www.vkci.cz/soubory/prilohy/67_0_eticky%20kodex%20soc%20pracovniku.pdf
79. Wikisofia. *Émile Durkheim*. [online] © 2013 [cit. 2017-03-09]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/%C3%89mile_Durkheim

Abstrakt

KOLÍNOVÁ, D. *Sociální práce z pohledu mužů a žen*. České Budějovice 2017. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Klíčová slova: sociální práce, muži, ženy, gender, encyklopedie, genderové stereotypy

Diplomová práce se zabývá pohledy na sociální práci ze strany mužů a žen, kdy jsou tyto pohledy analyzovány na základě knihy Encyklopedie sociální práce. Jednotlivé články budou analyzovány na základě předem vybraných pojmů, které byly vybrány z několika definic sociální práce. Po přečtení všech vybraných kapitol dojde ke dvojímu shrnutí. Prvním shrnutím bude poukázáno, jak jsou pojmy vnímány v knize bez náhledu problematiky gender. Druhé shrnutí již bude rozděleno na pohled muže a ženy a bude sledováno optikou genderu, kterým bude podloženo. Zjištěné je zasazeno do kontextu sociální práce a problematiky gender.

Abstract

Social work from the perspective of men and women

Key words: social work, men, women, gender, encyclopedia, gender stereotypes

The thesis analyzes differences in perception of social work between men and women. It does so on the basis of Encyclopedia of Social Work. The individual chapters of the book are explored within the framework of several current definitions of social work, and two separate conclusions are made for each of them. The first always sums up the way the Encyclopedia treats the subject in and of itself. The second adds a gender perspective and addresses the discrepancies between male and female understanding of the problem. The meaning of contrasts between the individual results is then interpreted in the context of gender and social work as a whole.